

IZ STRANIH ARMIJA

Po dolasku na vlast Kenedijeve administracije otpočelo je i preispitivanje dotadašnje vojne politike, odnosno razrada novih ideja koje bi više odgovarale zahtevima savremenog međunarodnog razvitka, aktuelnom političkom kursu SAD i stepenu razvitka vojne moći njihovog eventualnog protivnika.¹⁾

Strategijsku okosnicu ranije američke vojne politike predstavljao je prekomerni oslonac na nuklearna sredstva velike moći i brojnu flotu stratejskih bombardera. Ovim sredstvima svoje vojne moći SAD su, u stvari, zapretila verovatnom protivniku totalnim uništenjem, i to izvođenjem masovne ofanzive nuklearnim oružjem iz vazduha već u prvim časovima eventualnog opšteg rata. Ovakva koncepcija je polazila od toga da će pretnja uništenjem biti efikasan »deterrent« (sredstvo odvraćanja) protiv izbijanja

¹⁾ Materijali koji se bave razradom nove vojne politike sadržani su u istupanjima predsednika Kenedija u Kongresu, u govorima i člancima američkog sekretara za odbranu Maknamare, kao i u nizu zapadnih vojnih časopisa. Iz okvira vojne publicistike na ovu temu posebno su interesantni sledeći materijali:

- Struktura nove divizije KoV — *Army, SAD*, jul 1961. god.;
- Izveštaj sekretara za odbranu Maknamare o petogodišnjem planu razvoja OS — *Journal Army, Navy, Air Force, SAD*, od 27. I 1962.;
- Izveštaj Maknamare o strategiji američkih oružanih snaga — *Journal Army, Navy, Air Force, SAD*, od 24. II 1962. godine;
- NATO na početku 1962. — *Revue de défense nationale*, Francuska, od februara 1962.

NAJNOVIJE IDEJE U VOJNOJ POLITICI SAD

velikog rata, malih, odnosno lokalnih ratova tamo gde bi se oni mogli košati sa interesima SAD.

Nekadašnji američki ministar spoljnih poslova Dals ovako je, otprilike, formulisao tadanju vojnu politiku: »... Predsednik i njegovi savetnici u Savetu za nacionalnu bezbednost morali su doneti neke važne političke odluke. Osnovna je bila ta da se prvenstveno moramo osposobiti za vršenje odmazde, i to odmah, sa sredstvima i na mestima po našem sopstvenom izboru...« I dalje »Mi (Amerikanci — prim. N. P.) nemamo onoliko ljudi koliko ima Istočni blok, te ne možemo održavati toliku stalnu vojsku koja bi bila potrebna da odgovori na sve pretnje, a da istovremeno ne uništimo našu ekonomiku. Zato mi dozvoljavamo neprijatelju da, pošto već ima inicijativu, postigne izvesne uspehe. No, u toku daljeg razvoja događaja, birajući momenat i mesto, preduzećemo odmazdu atomskim i hidrogenskim oružjem, zašto nam stoji na raspolaganju snažno vazduhoplovstvo...« itd.²⁾

Pri ovakvoj stratejskoj koncepciji, razumljivo je, da se najveća pažnja posvećivala razvoju ratnog vazduhoplovstva, u prvom redu stratejskog, i stokovima hidrogenskih sredstava, dok se ostalim vidovima, na primer KoV, i drugim vrstama oružja prida-

²⁾ Department of State, Bulletin, 25. januar 1954, str. 107—109.

vao drugostepen i neuporedivo manji značaj. Drugim rečima, KoV je svojim prisustvom na pojedinim ugroženim tačkama u svetu označavala vitalne interesne sfere američke spoljne politike, a njena se uloga svodila na neku vrstu policijskog obezbeđenja preko-morskih baza i arsenala, na materijalnu i moralnu podršku kompromitovanih prozapadnih režima u svetu. Od korejskog rata naovamo, u budžetu za vojsku svake godine na KoV je dolazilo svega oko 1/5 ukupnih vojnih izdataka SAD. Takva orijentacija vojne politike i ratne strategije SAD delovala je destimulativno i na njihove saveznike u smislu sporog i neadekvatnog razvoja njihovih kopnenih kontingenata koji su imali da predstavljaju snage »štita« — objedinjene koalicionim komandama svuda okolo evroazijskog kontinenta. Pošto su američkoj strategijskoj avijaciji i hidrogenskim sredstvima bili predodređeni veoma ambiciozni zadaci — da izvojuju pobjedu nad protivnikom u eventualnom budućem ratu, postalo je gotovo bespredmetno naprezati se oko stvaranja masovne i moderne kopnene vojske. Mnogi partneri unutar zapadnog bloka vršili su, umesto toga, unutarnja privredna adaptiranja i rešavali ostale zadatke iz oblasti svojih nacionalnih orijentacija.

Pomenimo sada glavne faktore koji su, prema publikovanim materijalima, doveli do globalnog preispitivanja američke vojne politike i usloveli određene korekcije sadržane u novoj vojnoj politici, poznatoj pod nazivom *New Frontier*:

a) Vojnostrategijska moć verovatnog protivnika porasla je toliko i tako brzo da je pretnja nuklearnom odmazdom ne samo prestala da bude jedini, već je postala i nedovoljno efikasan instrument nacionalne (američke) i koalicione (u okviru severnoatlantskog pakta) vojne strategije. Uspesi istočnog

bloka u oblasti raketnog naoružanja, hidrogenskih sredstava, strategijskih vazduhoplovnih snaga i podmorničke flote postali su naročito impresivni. Važno je napomenuti da je on time došao u mogućnost da podvrgne svojim snažnim raketno-nuklearnim i avio-nuklearnim udarima i teritoriju SAD. Pri novostvorenom odnosu snaga, pretinja odmazdom mogla bi jedino dovesti do obostranog totalnog uništenja.

b) Zaostajanje na planu vojnotehno-loškog razvoja, naročito u izvršenju programa raketnog naoružanja (pre svega raketa strategijske moći), čime su se SAD, a time i zapadni blok u celini, našli u inferiornom položaju u odnosu na istočni. Verovatno je da SAD raspolažu znatno manjom snagom u oblasti raketa strategijske namene od one koju poseduje istočni blok, a ta je razlika još veća u pogledu njihove operativnosti i tačnosti plasiranja na ciljeve.

c) Afirmacija vanblokovskog faktora u međunarodnim odnosima postavila je politiku Zapada, u prvom redu SAD, pred nove zadatke i naterala njene protagoniste na izvesna prilagođavanja koja su se odrazila i na planu vojne politike i strategije. Koliko god bila kruta i neelastična u odnosu na suprotni blok, ranija vojna politika SAD pokazala se još nepodesnijom prema zemljama i pokretima koji su želeli da ostanu suvereni i nezavisni i da vode samostalnu nacionalnu politiku, ne svrstavajući se ni u jedan ni u drugi blok.

Ovi i drugi razlozi doveli su, bez sumnje, do potrebe za korekcijama i prilagođavanjima strategijskih koncepcija novostvorenim uslovima i budućim zahtevima. Došlo se do saznanja da kruto i preveliko oslanjanje na bilo koji sistem oružja ili vid oružane sile ne obezbeđuje koncepciji vitalnost, elastičnost i efikasnost koje nameće bu-

ran razvoj savremene vojne tehnologije i međunarodne politike.

U suštini nova vojna politika SAD bazira na proceni sve veće pojave lokalnih (ograničenih) ratova u budućnosti i na umanjenoj verovatnoći izbijanja sveopšteg nuklearnog rata. Pri ovome se verovatno misli da se protivnik, ukoliko već dođe do sukoba, stavi pred alternativu ili vođenje malih ratova na tuđim teritorijama, ili (manje verovatno) vođenje opšteg nuklearnog rata u kome bi glavni teret i žrtve podnele vodeće blokovske sile.

Na ovakvu procenu uticala je opšta ravnoteža snaga među blokovima, a posebno postignuti balans u nuklearnim sredstvima i njihovim prenosiocima.

Polazeći od ovakvih procena vrše se dalje analize doktrine, organizacione strukture, naoružanja i opreme, sistema komandovanja itd. i dolazi do saznanja da oružana sila u dosadašnjem stanju ne bi mogla u potpunosti da odgovori novonastalim potrebama i zahtevima. To naročito važi za slučajevne vođenja ograničenih ratova za koje je u prvom redu predodređena kopnena vojska, koju je sadašnja demokratska administracija, po vlastitoj oceni, zatekla u nezavidnom stanju. Dolazi se do zaključka da će kopnena vojska predstavljati glavnu udarnu snagu u ograničenim ratovima isto onako kao što bi ratno vazduhoplovstvo, po dosadašnjim koncepcijama, predstavljalo glavnu udarnu snagu u slučaju opšteg nuklearnog rata.

Prema tome, u pripremi američke oružane sile treba postići takav balans među vidovima (koji, u stvari, treba da predstavlja renesansu kopnene vojske), takvu mogućnost međuvidovskog integriranja i elastičnu organizaciju komandovanja, što će sve, po zamisli sadašnjih američkih vojnih faktora, pored ostalih mera, od nje napraviti efi-

kasan, elastičan i podesan instrumenat za novonastale uslove.

U svojoj poruci naciji, 30. januara prošle godine, na zajedničkoj sednici Senata i Kongresa, predsednik Kenedi je, pri podnošenju svojih planova o organizaciji oružanih snaga, između ostalog, rekao: »Moramo ojačati našu vojnu silu. Živimo u periodu neizvesnog rizika i velikih obaveza, kada vojni naponi zahtevaju takvu snagu koja će svaku agresiju učiniti uzaludnom. Nedostatak dosledne i jedinstvene vojne strategije u prošlosti, nepostojanje osnovnih pojmova u pogledu naših vojnih obaveza, kao i pogrešne procene i dupliranja u pogledu izrade raketa koji proizilaze iz rivalstva među pojedinim vidovima, otežavali su tačnu ocenu da li je naša odbrana adekvatna. Stoga sam dao nalog sekretaru za odbranu da ponovo preispita našu celokupnu odbrambenu strategiju i naše mogućnosti da udovoljimo svojim obavezama, tj. efikasnost, povredljivost i rastresitost naših strategijskih baza, snaga i sistema za upozorenje, efikasnost i ekonomičnost naših operacija i organizacija, da preduzme likvidaciju zastarelih baza i instalacija i utvrdi, u svetlu sadašnje i buduće opasnosti, stepen modernizovanosti i pokretljivosti postojećih konvencionalnih i nuklearnih snaga, sistema i oruđa. U međuvremenu sam mu naredio da za sada preduzme tri najvažnije mere:

a) Neodložno povećanje kapaciteta našeg vazdušnog transporta. Postizanjem veće transportne pokretljivosti omogućićemo našim konvencionalnim snagama da, prema potrebi, intervernišu u svako doba na bilo kojoj tački zemljine kugle. To će nam dalje omogućiti da osujetimo svaki smišljeni pokušaj koji bi bio upravljen na to da izbegnemo angažovanje naših snaga u lokalnim ratovima.

b) Neposrednu akciju radi ubrzanja programa izgradnje podmornica sa po-

laris raketama. Korišćenjem nevezanih kredita (preduzeti originalno planiranje ugovora za sledeću fiskalnu godinu) treba izgraditi i staviti u službu, i to najmanje 9 meseci pre nego što je planirano, znatno veći broj jedinica za efikasan »deterrent«, — u stvari snage koje nikada neće prve napasti, ali će predstavljati dovoljnu moć za odmazdu koja treba da obeshrabri svakog agresora u preduzimanju napada na našu bezbednost.

c) Konačno, akciju za ubrzanje programa izgradnje projektila. Dok sekretar za odbranu završi sa ovom procenom, naglasak moramo staviti pretežno na poboljšanje organizacije i donošenja odluka — otklanjanje nepotrebnih dupliranja i gubitaka u vremenu, što nam je ugrozilo čitavu porodicu projektila.³⁾ Ako moramo da održimo mir, onda nam je potrebna jedna nepovrediva projektilska snaga, dovoljno moćna da spreči svakog agresora, čak i od pretnje napadom, jer bi on znao da ne može u toj meri uništiti naše snage a da istovremeno ne doživi sopstveno uništenje.«

Na liniji i u duhu takve orijentacije, izložene u ovoj Kenedijevoj poruci naciji, u SAD su preduzete i dalje se preduzimaju mnoge mere koje u svojoj sveukupnosti — iako još uvek ne predstavljaju celovito izrađenu i formulisano novu koncepciju — ukazuju na njenu osnovnu ideju i suštinsku sadržinu. Među ovim merama najglavnije su:

a) Centralno i posebno mesto u sklopu svih razmatranja pridaje se KoV-u. Planiraju se i preduzimaju mere na njenoj reorganizaciji i modernizaciji, što se u prvom redu odnosi na jačanje njene vatrene moći (klasične i nuklearne) i povećanje strategijske i taktičke pokretljivosti. U celini se pred-

viđa njena reorganizacija u tehničkom pogledu i preoružavanje, počev od puške do tenka. Naglasak se za prvi period stavlja na helikoptere, transportere i haubice. Već su delimično provedene mere u pogledu jačanja njenih efektivna (kako aktivnih tako i rezervnih sastava). U tom smislu su već formirane dve nove aktivne divizije (pešadijska i oklopna), dok se sistem mobilizacije i obuke rezervnih jedinica sada tako postavlja da one, u slučaju potrebe, mogu da u roku od 2 meseca pojačaju aktivne kopnene snage sa deset novih divizija. Na istoj liniji dolazi do jačanja tzv. specijalnih snaga, namenjenih za gerilska i antigerilska dejstva za opšti, a naročito za ograničeni rat. Zatraženo je i pojačanje efektivna pomorske pešadije, koja u stvari pripada mornarici, ali s obzirom na svoju namenu i način upotrebe njena se uloga i priprema tešnje vezuju za kopnenu vojsku. U cilju postizanja veće samostalnosti, elastičnosti, udarne moći i pokretljivosti pristupilo se preformiranju divizije KoV utoliko što se odustalo od dosadašnje »pentomic« formacije i prešlo na novu brigadnu formaciju, sa bataljonskim stepenima u njenom sastavu. Novom divizijskom strukturom se žele savladati i povoljno rešiti tri osnovna nedostataka koja su konstatovana u dosadašnjoj divizijskoj formaciji. Ti nedostaci su se sastojali u njenoj suviše izraženoj fiksnoj i standardnosti koje nisu omogućavale njenu podjednako efikasnu upotrebu u različitim geografskim, klimatskim i drugim uslovima. Pokazalo se da iste formacije ne mogu podjednako odgovaraju za Evropu, Aziju, Afriku ili druge oblasti sveta. Nedovoljna dinamičnost borbenog poretka dosadašnje divizije tipa »pentomic« vezana je najvećim delom za ovu njenu osnovnu slabost, s tom razlikom što joj se taj nedostatak još više povećava s obzirom na to da važi za sva ratišta, a najviše

³⁾ Potrebno je ukazati na to da su sva tri vida oružanih snaga SAD, svaki za sebe, radili na izradi i usavršavanju raketa. — Prim. N. P.

evropsko koje je, uzgred rečeno, i glavno i koje zahteva veću zasićenost tenkovima i oklopnim transporterima i veću skalu različitih kombinacija u borbenom poretku. Nova formacija će omogućiti da, na primer, divizija u Evropi ima u svom sastavu 7 tenkovskih i 2 mehanizovana bataljona, ili približnu kombinaciju, dok bi druge, na primer na Dalekom istoku, bile obrnutog bataljonskog sastava.

b) Ovakva orijentacija američkog vrhovnog rukovodstva zahteva i određene korekcije u vojnoj politici njenih blokovskih partnera. U pitanju je, pre svega, brojno jačanje njihovih kopnenih kontingenata, kako onih sa kojima učestvuju u okviru NATO-a tako i onih koji ostaju pod nacionalnom komandom. Tačnije rečeno, američki zahtevi evropskim saveznicima formulisani su tako da dosada planirane kontingente kopnene vojske u okviru NATO-a treba smatrati minimalnim, sa orijentacijom da se oni, svuda gde je to moguće, pojačaju. Ovi bi zahtevi morali da dobiju najveći prioritet. Razume se da svi američki saveznici u Evropi ne primaju američke korekcije u pogledu vojne politike jedinstveno i u njihovoj originalnoj, odnosno izveznoj verziji. Glavne zemlje evropskog zapada konfrontiraju svoje nacionalne interese i pretenzije sa američkim idejama, pri čemu dolazi do velikih razlika i principijelnog razmimoilaženja. Za V. Britaniju američka polazna orijentacija na lokalne ratove znači u stvari jačanje snaga van metropole i Evrope, tj. u britanskim posedima i dominionima širom sveta, što se u osnovi sukobljava sa američkim zahtevima u pogledu jačanja konvencionalnih snaga u Evropi i metropoli. Francuska, koja se već ranije u svojoj vojnoj politici orijentisala na to da stvori sopstvenu atomsku snagu koja bi, analogno njenoj opštoj snazi i ciljevima, trebalo da uzme učešća u odmazdi Zapada, nije voljna da

vrši takve zaokrete koji bi značili nježno odricanje od predviđenih planova i namera. Što se tiče Zapadne Nemačke, ona u ovakvoj orijentaciji američke vojne politike vidi, pre svega, težu mogućnost za sebe da se domogne atomskog oružja. Stoga to kod nje i stvara opoziciju u većem ili manjem stepenu. Njoj po svoj prilici ne odgovara ni ustezanje američkog partnera u pogledu upotrebe njegove krupne strategijske snage. S druge strane, ona špekulira time što jačanjem svojih kopnenih snaga daje u stvari najveći doprinos NATO-u i tako zadovoljava američke zahteve. Ujedno se nada da će tim putem što pre doći do atomskih sredstava sa kojima bi u perspektivi mogla i sama raspolagati i samostalno ih operativno upotrebljavati.

c) Povećanje i modernizacija vazdušnog i pomorskog transporta predstavljaju sastavni deo ove orijentacije na kopnenu vojsku i rezultat su procene o povećanoj verovatnoći lokalnih ratova. Bez povećanih transportnih mogućnosti, brze intervencije ešelona kopnene vojske »na svakoj tački zemljine kugle i u svako doba« ostale bi samo fikcije. Dosadašnje optimalne mogućnosti vojnovazdušne transportne flote, koja zbog svojih brzina ima prednost nad pomorskim transportom, ne mogu ni izdaleka da zadovolje zahteve kakve pred nju postavlja nova orijentacija. Praktično pokazano, te mogućnosti za sada dosežu transport jedne vdd na udaljenju od 5.000 milja za 10 dana, što je daleko ispod onog što bi trebalo da bude da bi se svuda i brzo stiglo i efikasno intervenisalo.

d) Snage strategijske odmazde namenjene za opšti nuklearni rat ostaju i dalje kombinovanog sastava bombarder — strategijski projektil, sa orijentacijom užurbane izgradnje sistema strategijskih projektila (raketa) koji u perspektivi treba da zamene bombardere. Osnovna pažnja posvećena je pro-

jektilu *minutemen* i *polaris*. Do onog časa dok ne budu postigli odlučniji uspeh na raketnom planu, Amerikanci svoju bombardersku snagu sa pilotima poboljšavaju izgradnjom većeg broja projektila vazduh-zemlja (*skybolt* i *hound dog*), rastresitijim rasporedom, boljim i efikasnijim sistemom detekcije i javljanja itd. Što se tiče načina strategijske upotrebe ovih sredstava u eventualnom opštem ratu, sve se jače ističe ideja, pre svega, uništenja vojno-strategijskih objekata protivnika, a ne masovne odmazde i njegovog totalnog uništenja. Ovim bi se želelo postići da se i protivnik navede na to da poštedi američke, daleko osetljivije i ranjivije, industrijske i demografske centre. Orijentacija na *polaris* rakete, koje su podešene za lansiranje sa zaronjenih podmornica, samo ističe mnoge prednosti ovog sistema oružja. Po svom dometu, snazi nuklearnog punjenja i pokretljivosti one imaju karakter i strategijskog i operativnog sredstva, što im je za razliku od drugih stracionarnih sistema nesumnjiva prednost, a naročito zato što one, kao nuklearni ciljevi, odvlače protivnikove udare od kontinentalnih zona, u prvom redu, na američkom kopnu. Elastičnost u manevru omogućava njihovu upotrebu kako u isturenim morskim zonama tako i u onim bliže američkom kontinentu. Prednosti strategijskih projektila *minutemen* sastoji se u tome što su podešeni, s obzirom na svoje dimenzije, i za stacionarne baze (gde se relativno lako maskiraju i zaštićuju) i za širok manevar na vagonkim rampama. Ova činjenica im obezbeđuje još veći stepen nepovredivosti i žilavosti, a protivnika dovodi u situaciju da protiv njih upotrebi pilotirana sredstva, što bi za njega značilo veće naprezanje, jer bi morao da održava dupli sistem: strategijske rakete i bombardere.

e) U sistemu rukovođenja i komandovanja najavljeni su radikalniji za-

hvati kako bi se postigla što veća elastičnost i brzina, otklonila nepotrebna dupliranja, izbeglo ili umanjilo rivalstvo među vidovima, što bi sve trebalo da u krajnjoj liniji poveća vojnu efikasnost. U tom duhu se projektuje uklanjanje ministarstava pojedinih vidova, centralizovanje logističke podrške za sva tri vida pod zajedničkim generalštabom i MO, centralizovanje strategijske obaveštajne službe, podvrgavanje civilne odbrane pod ministarstvo, umesto dosadašnje direktne potčinjenosti predsedniku SAD itd. Isto tako i istraživanje vasiono povereno je sada samo jednom vidu — RV, umesto što su se ranije nekoliko organa bavila ovim problemom itd. Posebno su značajne i interesantne promene u oblasti rukovođenja, planiranja i budžetiranja razvoja oružanih snaga. Za razliku od ranije prakse kada su se vidovi razvijali kao samostalne celine, a njihova međusobna integracija vršila samo u okvirima operativne upotrebe, i to isključivo van američke teritorije, kao osnovno merilo po novoj orijentaciji uzima se kriterijum namene njihovih sastavnih delova. Time se još više žele da ublaže međuvidovska trvenja i razmirice, kao i nepotrebno dupliranje snaga i sredstava — što je ranije bilo neizbežno, kada su se tolerisale velika vidovska autonomija i isključivost. Ovo je dovelo do njihovog disharmoničnog razvoja, koji je bio daleko od objektivnih potreba i strategijske namene. Buduće planiranje i finansiranje razvoja oružanih snaga polazi od pojedinih kategorija njihove namene: snage strategijske odmazde, snage kontinentalne PVO, snage opšte namene, pomorskog i vazdušnog transporta, rezervne snage, civilne zaštite itd., od kojih svaka, po svojoj internoj strukturi, predviđa određenu proporciju delova dvaju ili više vidova, doziranu ne po vidovskom kriterijumu već na osnovu planova onog strategijsko-operativ-

nog organa pod kojim su određeni vidovski delovi integrirani. Razume se da se od ovakvih mera u oblasti planiranja i rukovođenja očekuje još veći stepen operativne integracije, efikasnosti i elastičnosti.

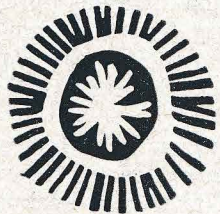
Kao rezultat ove koncepcije već je, pored ostalog, došlo do operativnog objedinjavanja u pogledu komandovanja snagama strategijskog korpusa KoV i celokupnog taktičkog vazduhoplovstva baziranog na teritoriji SAD, koji su stavljeni pod jedinstvenu komandu neposredno potčinjenu najvišem strategijskom komandnom stepenu. To je osnovna manevarska strategijska snaga, sračunata na prvom mestu za intervenciju u lokalnim ratovima širom sveta.

Pored navedenih mera i projekata, sračunatih na korekciju i dogradnju dosadašnje vojne politike, u pitanju su i druge, manje važne promene, ili pak takve koje su nužno izazvane već

pomenutim krupnim merama i idejama. Na njih ćemo se osvrnuti drugom prilikom.

U celini gledano, radi se o koncepcijama izgradnje tako organizovane, obučene i opremljene, tj. tako izbalansirane i elastične oružane sile koja, po zamisli njenih tvoraca, treba da omogućí različite varijacije svoje strategijske i taktičke borbene upotrebe u različitim političkim, geografskim i klimatskim uslovima u svetu. Ta mogućnost treba da zadovolji široku skalu različitih zahteva, počev od malih gerilskih akcija u džunglama Azije, pa preko lokalnih ratova, sa ili bez upotrebe nuklearnih sredstava, do opšteg nuklearnog rata u kome bi glavni strategijski ciljevi bili vojni objekti protivnika, odnosno do totalnog nuklearnog rata koji bi se vodio, sa krajnjom bezobzirnošću i brutalnošću, na celokupnoj teritoriji zaraćenih strana.

N. P.

SISTEM CIVILNE ODBRANE U SAD

Zahvaljujući svom geografskom položaju, SAD nisu imale potrebe da se u toku prvog i drugog svetskog rata detaljnije bave pitanjima civilne odbrane. Međutim, pojava atomske bombe i njena upotreba krajem drugog svetskog rata u Japanu (Hirošima i Nagasaki), kao i razvoj savremene ratne tehnike, prisilili su i SAD da se ozbiljno pozabavi baš ovim pitanjima. Odmah posle završetka drugog svetskog rata, a naročito po izbivanju rata u Koreji, kao i nakon prvih uspeha Sovjetskog Saveza na planu razvoja atomskog i raketnog naoružanja, SAD preduzimaju niz mera na širokom planu civilne odbrane. Sva pitanja civilne odbrane postaju sastavni deo ratnih, a time i psiholoških priprema naroda, tj. hladnog rata, i ona dobijaju vrlo širok publicitet u vojnoj i ostaloj štampi. Tako je, na primer, izvršni odsek Uprave za civilnu i odbrambenu mobilizaciju SAD izdao u svoje vreme brošuru.

»Šta treba da zna svaki građanin SAD o nacionalnom planu za civilnu odbranu i odbrambenu mobilizaciju«.

O tim istim pitanjima se pisalo i u drugim zemljama. Na osnovu tih i drugih javno publikovanih materijala mogu se, donekle, upoznati gledanja odgovarajućih faktora SAD u pogledu civilne odbrane i mere koje se u tom smislu tamo preduzimaju.

Sistem civilne odbrane SAD, na osnovu ovih podataka, obuhvata sve smerove nevojnih akcija, kao na primer: zaštitu stanovništva i imovine, stvaranje i stokiranje raznovrsnih rezervi, zaštitu privrede i s tim u vezi pitanje ratne proizvodnje, istraživanja i usavršavanja na planu civilne odbrane, obuku i vaspitanje stanovništva (uključujući tu eksperimente, preglede, vežbe itd.), kao i ulogu i zadatke građana i organa državne uprave SAD.

Iz objavljenog materijala stiče se utisak da Amerikanci pri organizovanju sistema CO polaze od postavke: »Civilna odbrana je dužnost svakog građanina i svih organa uprave (federalnih, državnih i mesnih)«. U skladu sa tim na svim stepenima vlasti postoje stručni organi državne uprave koji se bave pitanjima civilne odbrane. U federaciji (SAD) postoji direktor uprave za civilnu i odbrambenu mobilizaciju, kao glavni štabni oficir predsednika SAD (u stvari civil); u svakoj pojedinoj državi SAD postoji direktor civilne odbrane, kao glavni štabni oficir guvernera te države, a u svakoj opštini — mesni direktor civilne odbrane, kao glavni štabni oficir predsednika opštine.

Pored ovih postoje službe i Ured za civilnu odbranu. U sastavu Ureda za CO, pored direktora, postoje i odgovarajući organi — sektori, zaduženi za razradu pojedinih planova, kao na primer: za istraživanje, zdravstvo, snabdevanje i proizvodnju, evakuaciju, izgradnju skloništa, obuku i vaspitanje, veze i uzbuñivanje, itd.

Direktori se ovde pojavljuju kao koordinatori između pojedinih sektora unutar Ureda, kao i između njega i ostalih organa državne uprave. Mnoge funkcije sa područja CO prenete su i na pojedina federalna ministarstva i ustanove. Na primer, ministarstvo poljoprivrede ima zadatak da pripremi nacionalni plan ishrane, dok je snabdevanje električnom energijom i gorivom u nadležnosti ministarstva unutrašnjih poslova, itd.

Za realizaciju — sprovođenje planova na nivou mesnih organa vlasti (opština) postoje odgovarajuće službe, kao na primer: za održavanje zakona i reda, zdravstvena, protivpožarna, sanitetska, za izvođenje evakuacije i zaštite, inženjersko-tehnička (za raščišćavanja), za uklanjanje neeksploziranih bombi, za dekontaminaciju, itd. Na osnovu objavljenih podataka izlazi da mesni organi vlasti (opštine) imaju najveće odgovornosti. »Akcije mesnih organa, uzete u celini, predstavljaju pitanje života ili smrti, odnosno reda ili haosa« — kaže se u priručniku namenjenom građanima Amerike.

Sva pitanja civilne odbrane razrađena su u planovima za civilnu odbranu i odbrambenu mobilizaciju SAD. Osnovna strategijska koncepcija svih ovih planova CO SAD sračunata je na preživljavanje, odnosno da se nacija obezbedi da preživi napad i da se posle toga može da izvrši obnova. Ovi su planovi razrađeni do 1958. godine. Tada je razrađen i nacionalni plan koji zahvata sva gore izneta i druga pitanja u odgovarajućem obimu. Zatim planovi 47 američkih država, 2 teritorije i 230 oblasti velikih gradova.

Sve ove planove finansira i kontroliše federacija. Osoblje koje je radilo na projektu ovih planova dalo je, osim njih, i oko 5 000 uputstava kao pomoć

mesnim organima. Planovi su izrađeni u periodu kada se još predviđalo da će u eventualnom ratu doći do upotrebe hidrogenskih i drugih sredstava, koja bi se prenosila avionom sa ljudskom posadom. No, oni su sastavljeni tako da se mogu prilagoditi i periodu moguće upotrebe interkontinentalnih balističkih raketa. Međutim, dalji razvoj ratne tehnike i uopšte trka u naoružanju, a posebno razvoj interkontinentalnih raketa sa atomskim i hidrogenskim bojevim glavama, izgleda da dovode u sumnju aktuelnost postavki tih planova.

Kroz štampu i druge publikacije u SAD često se raspravlja o uticaju savremene ratne tehnike na civilnu odbranu i potežu razna pitanja u vezi sa njom. Pre svega, pitanje evakuacije stanovništva i industrije. U tim napisima se polazi od toga da su SAD daleko osetljivije na atomske udare nego Sovjetski Savez. U njima se iznosi da u SAD postoji nekih 70 područja koja su ugrožena od atomskih udara prvog, a 123 od udara drugog reda (prema popisu od 1960. godine postoje 130 gradova sa preko 100 000 stanovnika).

U 70 područja ugroženih od udara prvog reda stanuje oko 70 miliona stanovnika (od ukupno 179), na prostoru od svega 3% celokupne površine SAD. U gradovima SAD živi oko 100 miliona stanovnika (računa se da ima 702 grada se preko 25 hiljada stanovnika, dok sam Njujork ima oko 13 miliona na površini od 950 km²).

Pored ovako velike koncentracije stanovništva po gradovima SAD, postoji i jaka koncentracija industrije i rudnika, i to u samim gradovima ili u njihovoj neposrednoj okolini. Ovako velika koncentracija stanovništva i industrije stvara mogućnost da se sa malim brojem atomskih bombi postigne snažan efekat i nanese veliki gubici ratnom potencijalu SAD. To uveliko usložava probleme civilne odbrane.

Problem o kome se najviše diskutuje u SAD jeste: koji princip u takvim uslovima treba usvojiti u pogledu zaštite stanovništva, odnosno da li ići na evakuaciju, kao osnovnu meru zaštite, ili na izradu skloništa, ili na kombinaciju jednog i drugog principa. Prema onome što se u člancima iznosi izgleda da je usvojen treći princip — evakuacija i izgradnja skloništa.

U diskusijama o ovome bilo je, a i sada ima, podvojenih mišljenja. Jedni zastupaju mišljenje da je moguće ići na evakuaciju stanovništva kako iz malih i srednjih, tako i iz velikih gradova. Oni polaze od pretpostavke da će od momenta davanja uzbune do početka neprijateljevog dejstva na raspolaganju za evakuaciju stajati oko 4 časa. Za to vreme, pod pretpostavkom solidno izvršenih priprema, moguće je izvršiti evakuaciju u neposrednu okolinu gradova, u prečniku od 25—80 km, gde bi se podigla provizorna skloništa, dok bi se crkve, škole, farme i svi ostali objekti u toj zoni iskoristili za razmeštaj stanovništva. U istoj zoni bi se podigla i potrebna skladišta lekova i hrane. Evakuacija bi se po njihovom mišljenju odvijala u tri faze:

a) strategijska evakuacija, koja treba da se sprovede u situaciji preteće ratne opasnosti, odnosno pred izbijanje neprijateljstava;

b) taktička evakuacija, koja treba da usledi u momentu kada se saznalo za nalet neprijateljevih vazdušnih snaga; u tom bi se slučaju, ukoliko to vreme dozvoli, velike mase građana izvukle iz gradova i smestile rastresito u sigurne zone;

c) povraćaj evakuisanog stanovništva pošto prođe opasnost, pri čemu bi se imalo da vodi računa o tome da se što pre vrate lica zaposlena u industriji.

Da bi se u praksi proverilo da li je moguće izvesti evakuaciju za ovako kratko vreme, eksperti SAD su zadnjih godina izveli veći broj vežbi koje su dale pozitivne rezultate. Naravno, ovde se pojavljuje niz problema za nekoliko najvećih gradova (Njujork i sl.), čiji planovi moraju biti specifični i sa dužim vremenom za evakuaciju. Kod ovih gradova poseban problem predstavlja uži centar grada (u prečniku oko 5 km), gde je najgušća naseljenost (živi oko 4 miliona stanovnika); za ovaj deo stanovništva verovatno će se morati preduzeti i ostale mere zaštite (skloništa, ranija evakuacija itd.).

Drugi zastupaju mišljenje da je evakuaciju nemoguće izvesti bez panike i da bi prilikom njenog izvođenja, ukoliko bi se njoj pristupilo, moglo biti žrtava maltene isto kao i od neprijateljevog dejstva. Oni navode da je 1957. godine u SAD bilo oko 60 miliona kola, a da ni jedan veliki grad nema toliko izlaznih puteva da bi se evakuacija sa kolima, za tako kratko vreme, mogla odvijati nesmetano. Oni isto tako smatraju da sistem uzbunjivanja ne predstavlja apsolutnu sigurnost i da se osoblje za uzbunjivanje može pri tom i da prevari. Pored toga, ukoliko se čak i blagovremeno otkriju neprijateljeve vazduhoplovne formacije, teško je za prvo vreme tačno odrediti na koje se ciljeve one upućuju itd.

Kao argument protiv evakuacije oni navode i to da bi ona bila isuviše teško opterećenje za stanovništvo, a posebno za gazdinstva i industrijsku proizvodnju. Po njihovom mišljenju evakuacija bi izazvala ogroman potres u celokupnoj privredi. Zastupnici ovog mišljenja smatraju da bi industriju trebalo preseliti u manje gradove. S obzirom na činjenicu da se u velikim gradovima SAD godišnje izrađuju javne i privatne zgrade za oko 4 miliona ljudi, oni traže da se, bar za nekoliko godina, ova izgradnja prebaci u manje ugrožena mesta i na taj način sprovede postepena dekoncentracija industrije.

Drugi opet tvrde da je to u američkim uslovima nemoguće izvesti i da bi moglo dovesti do ekonomske katastrofe, pored toga što bi izazvalo i ogromne socijalne probleme. Situacija je, međutim, takva da se koncentracija industrije i dalje sprovodi.

Prema podacima admirala Moret-a, oko 81,74% celokupne američke proizvodnje gvožđa koncentrisano je u nekih 10 područja, na oko 40 km². Jedna H bomba (ne uzimajući u obzir one od 50 i više MT) bačena na Pitsburg mogla bi da uništi oko 17% celokupne američke čelične industrije. Dve H bombe bile bi dovoljne da unište 1/3 celokupne američke čelične industrije (8 takvih bombi mogle bi da unište oko 2/3, a 10 oko 75% ove industrije). Slična je situacija i na ostalim poljima proizvodnje, na primer 78% proizvodnje petroleja koncentrisano je u svega nekih 25 mesta, itd.

Pojava H bombe («Borba» od 31. 3. 1962. godine), koja, prema tvrđenju stručnjaka za nuklearnu energiju, uništava sve u radijusu od 40 km (5 000 km² površine) a u značajnoj meri ciljeve u radijusu od 80 km (20 000 km²), nametnula je nove i još složenije probleme pred CO SAD. Ova bomba, po njihovom mišljenju, stvara smrtonosnu dozu radioaktivnih padavina na površini od oko 30—40 km².

Poseban problem po pitanju evakuacije, o kome naučnici isto tako raspravljaju, jeste kako blagovremeno otkriti let interkontinentalnih raketa koje su svojim brzinama potpuno dovele u pitanje vreme od 4 časa predviđeno za izvršenje evakuacije po ranije izrađenim planovima. Sve do pre dve godine Amerikanci su bili relativno mirni, jer su imali jako usavršen sistem javljanja

i uzbunjivanja. On se sastojao od tri linije: prva na Antarktiku, druga u Kanadi a treća na teritoriji Amerike. Kao dopuna ovog sistema, na teritoriji SAD je izgrađeno i oko 500 punktova za davanje uzbune, ne računajući stalno paliranje i dežurstvo aviona u vazduhu i brodova na moru.

Drugo pitanje kojim su Amerikanci dosta zaokupljeni jeste izrada skloništa od *H* bombe. Ranije su oni bili dosta spokojni jer su išli na izradu skloništa od *A* bombe u naseljenim mestima. Pojavom *H* bombe, koja pravi krater i do 250 m dubine u epicentru eksplozije, iskrslalo je pitanje kakav tip skloništa sada praviti.

Ranije su oni računali da preduzetim merama (evakuacijom i izradom skloništa) mogu gubitke u stanovništvu svesti na minimum — na svega oko 10%. Pojava interkontinentalnih raketa i *H* bombi velike snage (50 i više MT) unela je prilično panike. U vezi sa tim pristupilo se sada i preispitivanju celokupne američke politike na planu civilne odbrane.

U celini gledano danas u Americi, to oni sami priznaju, postoji trka u izgradnji i pripremi civilne odbrane. Amerikanci su mišljenja da će ova trka trajati dok traje i trka u naoružanju. Njihova je želja da se stvori takva odbrana da protivnik, kako oni kažu, postane ubeđen da nema šta da traži i da ne može ništa da postigne ako izvrši napad.

U poslednje vreme nešto veći akcenat daje se pitanju izgradnje skloništa (individualnih i kolektivnih). Mnoge firme intenzivno rade na proizvodnji serijskih skloništa za domaćinstva i široko ih reklamiraju kroz štampu i na druge načine. Do toga je došlo zbog određene orijentacije, a verovatno i zbog nastojanja industrijalaca da i ovu priliku iskoriste za svoje bogaćenje.

Takođe se dosta govori o stvaranju rezervi u hrani (u specijalnom pakovanju) vodi i medicinskim medikamentima. U vezi sa tim ispituju se mogućnosti da se morska voda koristi za piće, jer bi u slučaju eventualnog napada snabdevanje vodom predstavljalo poseban problem, naročito u velikim — višemilionskim gradovima. U diskusijama o stvaranju rezervi ide se čak i dotle da se traži pripremanje rezervi i u oblasti genetike (nauke o nasleđu).

Naročita se pažnja poklanja pitanjima sistema veza i radu državne uprave u vanrednom stanju (pre, za vreme i posle napada). Pri ovome se polazi od postavke da će se red i poverenje među stanovništvom očuvati samo u tom slučaju ako ono neprekidno dobija informacije o stanju i preduzetim merama.

Pored radio-mreže (oko 1 200 radio-stanica bi radilo na dve talasne dužine), predviđa se široko korišćenje i teleprinterskih i telefonskih veza. Ove bi veze davale obaveštenja i uputstva po liniji civilne odbrane.

Kod organa državne uprave, pored ostalih, predviđaju se i ove mere: za sve bitne i ključne položaje u državnoj upravi planiraju se i određuju odgovarajući zamenici; planiraju se i pripremaju ratne lokacije i ostale mere zaštite organa državne uprave; za sve službenike federalne, državne i mesne uprave pripremaju se konkretni zadaci koje ovi treba da izvršavaju u slučaju rata; predviđa se čuvanje i obezbeđenje važne državne arhive itd.

Na planu ratnih priprema privrede predviđaju se odgovarajuće mere koje su u skladu sa koncepcijom »preživeti«. Pri tom Amerikanci polaze od postavke da će posle izvršenog napada njihova privreda za izvesno vreme prestati sa proizvodnjom. U SAD ističu da je nužno uvesti daleko više kontrole (u stvari intervencija države) nego što je to bio slučaj u prošlim rato-

vima. Pri ovome se ističe da sistem kontrole mora biti tako elastičan da se može primeniti u celoj zemlji ili samo u nekoj od država, odnosno grupi država.

Opšte je mišljenje da treba ići na takve mere u pripremi ratne privrede koje bi obuhvatale stvaranje bitnih (strategijskih) rezervi sirovina (koje se u federaciji sada procenjuju na oko 7 milijardi dolara), zaštitu vitalnih mašina i instalacija, kao i obezbeđenje najpotrebnijeg broja stručnjaka i kvalifikovane radne snage potrebne za proizvodnju i raspodelu za sopstvene i savezničke vojne i civilne potrebe.

Pored ostalih mera (novčani sistem u celini, kontrola proizvodnje i raspodele itd.), planiraju se i mere kontrole potrošnje. Kao najvažnije mere u zaštiti privrede predviđaju se: ojačavanje (eventualno ukopavanje) neophodnih delova mašina — pogona i sl. koje bi se još u miru preduzelo, rastresiti razmeštaj ili stvaranje duplih kapaciteta, duplo većih rezervi itd.

Pitanju radiološke odbrane posvećuje se posebna pažnja. Postoji federalni Meteorološki biro koji treba da četiri puta dnevno emituje, pored ostalih podataka, i smerove kretanja vetrova i njihovu brzinu. Na osnovu ovih podataka i onih koje daju radiološke stanice, mesni organi civilne odbrane donose odluku o tome kakve mere zaštite treba preduzeti u pojedinim rejonima. Predviđeno je da se do kraja 1961. godine uspostavi 3 000 stalnih radioloških (izviđačkih) stanica koje će stalno raditi na čitavoj teritoriji SAD.

Preduzete su opsežne mere za obuku u radiološkom izviđanju, nabavku opreme i instrumenata, obuku kadra koji će izvoditi ovu obuku i sl. Tako je nacionalni program radiološke odbrane SAD obezbedio za sprovođenje obuke do kraja 1967. godine 33 000 oficira radiološke odbrane, a isto toliko i njihovih pomoćnika, instruktora i oko miliona radioloških izviđača.

Da bi se ljudstvo opremilo za radiološka izviđanja, održavala i zamenjivala postojeća oprema, federalnim, državnim i mesnim organima izdato je 3 200 000 instrumenata za radiološko izviđanje i 7 500 000 dozimetara.

Interesantni su neki podaci u vezi sa stvaranjem sanitetskih materijalnih rezervi. U federalnim skladištima smešteno je oko 160 000 tona sanitetskog materijala. Amerikanci računaju da je sa ovim rezervama, uzimajući tu u obzir i mesne (čije su količine nepoznate), obezbeđeno lečenje 5 miliona ljudi u toku 3 nedelje rata. Isto tako je planirano da se u toku narednih 10 godina stvore tolike rezerve sanitetskog materijala koje bi obezbedile bolničko lečenje za sve povređene čitavu godinu dana posle atomskog napada.

Raspored (ešeloniranje) rezervi izvršen je na sledeći način:

- a) *mali kapaciteti* — ostavljeni su uz rizik u samim gradovima ili u njihovoj neposrednoj okolini;
- b) *veći kapaciteti* — smešteni su nešto dalje od reiona verovatnog cilja, i
- c) *opšta rezerva* (skladišnog tipa) — nalazi se na još većoj daljini od verovatnih ciljeva.

U sklopu sanitetskih rezervi Amerikanci računaju i sa 1 923 potpuno opremljene bolnice, od kojih svaka ima kapacitet — 200 postelja. One se mogu lako transportovati i razviti u bilo kojoj javnoj zgradi. Za sve bolnice i skladišta predviđeno je potrebno ljudstvo i razrađeni su planovi za njihov rad i dejstvo u slučaju rata.

U pogledu pripremanja naroda — porodica, pojedinaca, preduzete su opsežne mere i izdat je velik broj uputstava. Na primer, »Priručnik za van-

redno stanje« koji je izdao Ured civilne odbrambene mobilizacije podeljen je porodicama u 40 000 000 primeraka. Mesni direktori civilne odbrane ovlašćeni su i u stanju su da pruže građanima sve specifične informacije koje ih interesuju u pogledu individualne i porodične zaštite i pripravnosti.

Kroz sva uputstva i priručnike koji su namenjeni građanima SAD, data su osnovna strategijsko-taktička i tehnička znanja koja treba da znaju svi građani u cilju svoje zaštite — preživljavanja. Pored raznih uputstava i stavova izraženih kroz ove publikacije, interesantno je izneti neke od njih i u ovom prikazu. Tako, na primer, pored već poznatih, vrlo se jasno i određeno ističe stav da: *»preživljavanje mora da bude izričito lična stvar svakog građanina Amerike«*. Ova se postavka i dalje razrađuje kroz stav gde se kaže: *»Svaka osoba i porodica moraju biti pripremljene da prežive dve nedelje posle napada ne očekujući pomoć sa strane«*.

Svaka se porodica obavezuje da za slučaj opasnosti pripremi razna materijalna sredstva: rezervnu hranu, vodu, gorivo, materijal za pružanje prve pomoći, radio-aparat na bateriju i drugi materijal koji je potreban za održavanje života najmanje za dve nedelje.

Zdravstvena zaštita počinje od pojedinca. Zato se zahteva da bar jedan član porodice završi kurs prve pomoći. Pojedinci i njihove porodice moraju sami da se snađu i zaštite i u slučaju požara; da nauče postupke i mere zaštite od radiološkog, biološkog i hemijskog dejstva itd.

Na planu obuke i vaspitanja preduzimaju se takođe opsežne mere. Postoje federalni, državni i mesni planovi vaspitanja i obuke. Posebna pažnja je posvećena stimuliranju obveznika civilne odbrane. Opšti ciljevi vaspitanja i obuke su:

a) pomoći upravnim organima, na svim nivoima, da ostvare operativnu gotovost za slučaj vanrednog stanja, i

b) obezbediti za svako lice (pre, za vreme i posle vanrednog stanja) uputstva važna za preživljavanje i povratak u normalan život, odnosno obuku svakog pojedinca kako bi isti bio u stanju da izvrši sve zadatke koji se pred njega budu postavili u slučaju rata.

Za ostvarenje ovih ciljeva postoji i radi ceo sistem škola, kurseva, centara itd. a istovremeno se koristi i masovna štampa (u širem smislu), radio, televizija i film. Federalni ured civilne odbrane ima stalnu štabnu školu u Betl Kriku (država Mičigen) i centar za obuku instruktora u Bruklinu, Njujorku i na zapadnoj obali. Pored ovih centralnih ustanova, postoje i pokretne štabne škole i niz državnih i mesnih centara za obuku. Planovima za vaspitanje i obuku predviđene su probne vežbe na mesnom, državnom i federalnom nivou.

Kroz sva uputstva, planove i programe posebno se ističe i apeluje na građane Amerike da shvate da će se svi planovi i programi civilne odbrane moći da ispune samo pod uslovom *»aktivnog učešća i podrške od strane svih građana Amerike«*.

Č. Đ.

Britanska »Bela knjiga« za 1962. godinu

Osnovi britanske vojne politike i obaveze. — »Bela knjiga« britanskog Ministarstva odbrane predstavlja zvanični dokument vlade o sprovođenju vojne politike za sledećih pet godina. Vojna politika za taj period, kako je to predviđeno u ovogodišnjoj »Beloj knjizi«, nadovezuje se na politiku koja je sprovedena u prethodnom petogodišnjem planu razvitka oružanih snaga (1957—1962), koji je upravo istekao u martu 1962. godine.

Opšta organizacija oružanih snaga, kao i strategijske koncepcije njihove upotrebe, podređene su pre svega britanskoj spoljnoj politici, pri čemu britanska gledišta o problemima rata u nuklearno doba, kao i ekonomske mogućnosti zemlje imaju veoma značajno mesto. Osnovni zadaci britanskih oružanih snaga ostaju i dalje: čuvanje bezbednosti zemlje; odbrana i zaštita britanskih prekomorskih teritorija; ispunjavanje obaveza koje proizilaze iz ugovora Velike Britanije sa pojedinim zemljama ili iz njenog članstva u pojedinim paktovima.

U odnosu na druge zemlje, Velika Britanija se nalazi u specifičnom položaju jer je članica tri vojna pakta — NATO, CENTO i SEATO, a osim toga ima vojne ugovore sa nizom drugih zemalja. To povlači za sobom raspoređivanje britanskih oružanih snaga na najvažnija i najosetljivija područja u svetu, tj. u Evropi, Bliskom, Srednjem i Dalekom istoku.

Ispunjavanje obaveza u tim područjima zahteva, pre svega, temeljitu

organizaciju i obuku jedinica KoV, a posebno prilagođavanje strukture ratne mornarice i vazduhoplovstva radi izvršavanja određenih zadataka. Problemi koji se postavljaju u vezi s tim vrlo su opsežni i njihovo rešavanje zahteva duži period i velika materijalna sredstva.

Prema britanskim koncepcijama, sve eventualne operacije njihovih oružanih snaga u buduće preduzimale bi se sa osloncem na ove tri glavne baze: britanska ostrva, Aden i Singapur.

U »Beloj knjizi« sada je jasno definisan pojam »baze« koji se ranije vrlo često izjednačavao sa pojmom garnizona. Pod pojmom »baza« podrazumeva se mesto gde su prikupljene jače snage vidova sa njihovim celokupnim naoružanjem, opremom, sredstvima i svim ostalim potrebama za preduzimanje operacija u bilo kojem pravcu. Na osnovu te definicije, Gibraltar i Malta u Sredozemnom moru prestaju da budu baze i dobijaju značaj običnih garnizona. Otok Kipar ostaje i dalje baza, ali samo za ratno vazduhoplovstvo. Aden postaje baza za snage KoV i ratnog vazduhoplovstva za područje Srednjeg, a Singapur baza za sva tri vida oružanih snaga za područje Dalekog istoka.

Gubitak statičkih baza potrebno je sada nadoknaditi plovnim objektima za prevoz trupa i naoružanja, kao i povećanjem sposobnosti jedinica strategijske rezerve za prevoženje morskim i vazдушnim putem.

Veliki uticaj na organizaciju oružanih snaga ima stav britanske vlade po pitanju izgleda i vođenja budućeg rata. Po tim gledanjima Zapad je do 1957. godine imao apsolutnu nadmoć u nuklearnom oružju. Smatra se da on to ima i danas, mada su obe strane već u stanju da jedna drugoj zadaju takve udarce koji bi prouzrokovali ogromna pustošenja. U tom slučaju pobednika ne bi bilo. Budući rat, po mišljenju

vlade, bio bi opšti rat. Ona dalje smatra da ne može biti konvencionalnog ili ograničenog rata bez opasnosti da se ne pretvori u opšti. Britanska vlada ne veruje da konvencionalni rat može dugo da traje a da jedna strana ne posegne za nuklearnim oružjem. Radi toga, ona veći značaj poklanja sprečavanju rata nego pripremi zemlje za dug konvencionalni rat.

Iz tog razloga potrebno je naći odgovarajući balans između konvencionalnih i nuklearnih snaga. Britanci ipak smatraju da posedovanje nuklearnog »deterrent«-a (sredstva odvracanja) predstavlja faktor koji doprinosi očuvanju mira.

Vojni budžet za 1962/63. godinu iznosi 1 721 milion funti ili 7% nacionalnog dohotka. Sredstva su dosta ograničena, a njihova raspodela između pojedinih vidova oružanih snaga izvršena je na sledeći način (u milionima funti):

	1961/62.	1962/63.
Ratna mornarica	413,20	422,27
Kopnena vojska	506,90	523,92
Ratno vazduhoplovstvo	526,67	552,15
Ministarstvo avijacije	190,20	204,30
Ministarstvo odbrane	18,63	18,42
	<hr/>	<hr/>
	1.655,60	1.721,06

Velika Britanija je uspela da uz velike napore izgradi vlastite nuklearne snage. Iako ona za to naoružanje troši mnogo manje od drugih nuklearnih sila (ove godine predviđeno je za tu svrhu oko 10% od celokupnog vojnog budžeta), ipak je njen doprinos strategiji zapadnog *deterrent*-a vrlo značajan. Posebno je važan geografski položaj Velike Britanije koji doprinosi elastičnijem i rastresitijem rasporedu nuklearnog oružja sa kojim raspolaže Zapad.

Osnovno britansko nuklearno oružje ostaje i dalje, za period od nekoliko godina, raketa vazduh-zemlja *Blue*

Steel, koja se lansira sa srednjih bombardera tipa *Vulcan* i *Victor*. Predviđeno je, kroz nekoliko godina, uvođenje u naoružanje mnogo efikasnije rakete vazduh-zemlja *Skybolt*, koja bi se takođe lansirala sa pomenutih aviona.

Britanska vlada nije ubeđena da se odbrana Zapada može obezbediti jedino strategijskim nuklearnim oružjem, niti da se to može postići vođenjem dugog, lokalnog rata konvencionalnim oružjem. Zato predlaže da se snage u okviru NATO-a izbalansiraju i da strategija NATO-a bude elastičnija.

Obaveze Velike Britanije prema NATO-u ne sastoji se samo u formulisanju jedne prihvatljive strategije, već je ona spremna da stavi na raspolaganje ovoj organizaciji i znatne snage radi obezbeđenja te strategije. Stavljajući ovih snaga pod komandu NATO-a, odnosno njihovo upućivanje u razna područja sveta, predstavlja za britansku ekonomiju i platni bilans veliki teret. Poseban teret predstavlja izdržavanje britanskih trupa u Zapadnoj Nemačkoj, sa kojom Velika Britanija nastoji da nađe odgovarajuće rešenje, kako bi je ona rasteretila preuzimanjem jednog dela tih troškova.

U Sredozemlju, Velika Britanija neće više sama ispunjavati obaveze. Tu ulogu preuzeće, u buduće, na sebe snage NATO-a. Velika Britanija će staviti na raspolaganje samo vazduhoplovne snage radi podrške CENTO pakta, kao i manje snage KoV za eventualnu odbranu Libije. Sadašnje snage KoV i ratne mornarice u tom području biće postepeno povučene. Britanska ostrva postaju glavna baza za britansku ratnu mornaricu. Ratno vazduhoplovstvo i mornarica povremeno će koristiti Gibraltar i Maltu, gde će biti raspoređene slabije snage radi njihovog opsluživanja. Otok Kipar postaće vazduhoplovna baza za podružku CENTO pakta. Na Kipru će se izgraditi moderan radarski centar koji će se uključiti u

opštu radarsku mrežu NATO-a. Manje snage KoV biće zadržane na Kipru za rukovanje tim radarima, kao i za održavanje skladišta razne opreme. Ratno vazduhoplovstvo koristiće, povremeno, i dalje aerodrome El Adem i Tripolis u Libiji.

U slučaju potrebe u ovo područje će se uputiti snage iz sastava strategijske rezerve, koje baziraju na britanskim ostrvima.

Velika Britanija ima obaveze da na Srednjem istoku obezbedi mir i stabilnost u zemljama Arabijskog poluotoka i Persijskog zaliva, koje proizvode naftu, a što je za Zapad od neobične važnosti. Snage KoV i ratnog vazduhoplovstva, koje će se rasporediti u Adenu, namenjene su za vođenje operacija u području Persijskog zaliva. Te snage mogu biti pojačane snagama koje baziraju u Keniji. Njima bi sadejstvovala i jedna amfibijska združena grupa koja bi se formirala za vođenje operacija u području istočno od Sueckog kanala.

U Keniji se nalaze, za sada delovi strategijske rezerve. S obzirom da će Kenija uskoro dobiti nezavisnost, postavlja se pitanje daljeg održavanja tih snaga. Velika Britanija očekuje da će sa budućom vladom Kenije sklopiti ugovor na osnovu koga će se obezbediti povremeno prisustvo britanskih trupa u tom području, kao i korišćenje aerodroma i drugih vojnih instalacija, kako je to već uobičajeno između zemalja Komonvelta.

Kao što je ranije već rečeno, na Dalekom istoku Singapur postaje baza za sva tri vida oružanih snaga. Ugovorom o odbrani, 1957. godine, sa Malajskom federacijom, Velika Britanija je obezbedila prisustvo svojih trupa u tom delu sveta. Sa malajskom vladom postignut je sporazum o proširenju važnosti tog ugovora i na teritorije ostalih zemalja koje bi bile obuhvaćene budućom malazijskom federacijom, naravno, ukoliko bi došlo do njenog for-

miranja (Severni Borneo, Saravak, Brunei i Singapur).

Snage koje će biti stacionirane u Singapuru biće namenjene, takođe, i za odbranu zemalja koje se nalaze pod upravom ili protektoratom Velike Britanije na području Indijskog i Tihog okeana.

Prisustvo svojih snaga u tom području Velika Britanija opravdava i ispunjavanjem obaveza koje ima u pogledu odbrane Australije i Novog Zelanda.

U Hong Kongu držaće se snage koje su potrebne radi održavanja reda i sigurnosti.

Organizacija britanskih oružanih snaga. — U okviru svojih obaveza prema paktovima, oružane snage Velike Britanije su dužne da podržavaju NATO i SEATO kopnenim, pomorskim i vazduhoplovnim, a CENTO samo vazduhoplovnim snagama. Ovi zadaci povlače za sobom odgovarajuću organizaciju snaga, kao i sprovođenje obuke radi što veće pokretljivosti.

U Velikoj Britaniji raspoređena je strategijska rezerva KoV koja se obučava u uskom sadejstvu sa transportnom komandom ratnog vazduhoplovstva. Ove snage su pokazale visok stepen pokretljivosti prilikom krize oko Kuvajta u julu 1961. godine. Snage u jačini jedne pešadijske brigadne grupe, sa celokupnim naoružanjem, bile su za vrlo kratko vreme prebačene morskim i vazдушnim putem u to područje. Ova operacija pokazala je, po britanskom shvatanju, da su snage koje se sada organizuju na toj osnovi vrlo pogodno za izvršavanje sličnih zadataka.

U takvim operacijama vrlo važnu ulogu imaju specijalni brodovi za prevoz trupa i naoružanja, koji su podešeni za brza iskrcavanja. U buduću, iskrcavanje snaga podržavaće avioni sa nosača kao i artiljerija sa krstarica i drugih ratnih brodova. Uvođenjem novih transportnih aviona

povećaće se, tokom vremena, i mogućnosti prevoženja vazдушnim putem.

Na britanskim ostrvima nalaze se u stalnoj pripravnosti manje snage lakih bombardera i lovačkih aviona, radi pojačanja vazduhoplovnih snaga u prekomorskim bazama ili podrške stratezijske rezerve.

Organizacija desantnih snaga zahteva usku koordinaciju između vidova kako u pogledu komandovanja tako i obuke. Do sada su operacijama desantnih snaga rukovali »Komitet za sa dejstvo jedinica KoV i RV« i »Štab za amfibijske operacije«. Ova dva tela spojice se sada u jedno novo — »Zajednički štab vidova«. U njemu će biti zastupljeni predstavnici generalštava vidova oružanih snaga i Generalštaba odbrane, a njime će rukovoditi zamenik načelnika Generalštaba odbrane.

Ovo telo imaće savetodavnu ulogu u pogledu svih združenih operacija vidova, uključujući tu i obuku.

Britanske snage su već stekle izvesna iskustva u tim zajedničkim operacijama prilikom vežbi koje su održane 1959. i 1960. godine, kao i u operacijama 1961. godine na Arabijskom poluotoku i Borneu.

a) *Ratna mornarica.* — Osnovni su zadaci britanske ratne mornarice: obezbeđenje nesmetane plovidbe vojnih transportata, obezbeđenje njihovog blagovremenog stizanja na određeno mesto, kao i podrška desantnim jedinicama. Izvršavanju tih zadataka, ističe se u »Beloj knjizi«, biće orijentisana i izgradnja pomorske flote.

Za period od narednih 10 godina predviđa se izgradnja niza plovnih objekata koji će umnogome izmeniti sadašnji izgled flote. U izgradnji se već nalaze specijalni brodovi za prevoz pomorsko-desantnih jedinica sa njihovim naoružanjem i opremom (tenkovima, artiljerijom i ostalim materijalom). Britanska mornarica već raspolaže sa

dva slična objekta — nosača komandosa: *Bulwark* i *Albion*. To su bivši nosači aviona podešeni za prevoz kompletne jedinice komandosa (pomorske pešadije) od oko 750 ljudi. Osim toga, oni mogu da prenose još i 10 helikoptera i 4 desantna broda. U slučajevima hitne potrebe mogu prevoziti i do 1.200 ljudi. Novi objekti u izgradnji biće naročito podesni za iskrcavanje trupa i materijala.

U izgradnji se nalaze fregate i ratni brodovi koji će biti naoružani vođenim raketama *Seacat* i *Seaslug* namenjenim za PVO i protivpodmorničku borbu.

Novi tipovi nosača aviona imaće višestruku namenu — PVO, izviđanje iz vazduha i podrška desantnim jedinicama. Njihova prvenstvena uloga biće podrška amfibijskim i kopnenim operacijama. Već početkom 1963. godine sa njih će poletati specijalni avioni tipa *Buccaneer* koji su namenjeni za podršku trupa.

U narednom periodu izgradiće se izvestan broj podmornica na nuklearni pogon koje će umnogome doprineti pojačanju i elastičnosti britanske pomorske flote.

b) *Kopnene snage.* — U »Beloj knjizi« se tvrdi da su snage KoV Velike Britanije u Zapadnoj Nemačkoj osposobljene za vođenje nuklearnog i konvencionalnog rata. U tom pogledu usklađena je i njihova organizacija, dislokacija i naoružanje. Te jedinice predstavljaju važan deo snaga »štita« unutar NATO-a.

U Velikoj Britaniji organizovane su posebne stratezijske rezerve koje se obučavaju za vođenje vazdušno-desantnih i pomorsko-desantnih operacija. Ove snage mogu, za vrlo kratko vreme, biti prebačene u Zapadnu Nemačku ili na bilo koje drugo vojište. Jedinice KoV se intenzivno obučavaju na raznovrsnom zemljištu i pod raznim klimatskim uslovima radi povećanja svoje borbene sposobnosti.

U toku naredne dve godine borbena moć jedinica povećaće se uvođenjem izvesnog novog naoružanja, kao, na primer, pt vođenih projektila *Malkara* i *Vigilant*, pt topa *Wombat* 120 mm i novog univerzalnog mitraljeza. Od teškog naoružanja predviđa se, u dogleđno vreme, uvođenje teškog tenka *Chieftain*.

c) *Ratno vazduhoplovstvo*. — Pred ratno vazduhoplovstvo postavljaju se prvenstveno sledeći zadaci:

— obezbeđenje osnovnih strategijskih nuklearnih udara;

— PVO teritorije metropole i prekomorskih zemalja;

— taktička podrška jedinica KoV i izvidanje za njihove potrebe;

— transport i snabdevanje jedinica vazдушnim putem;

— podrška ratnoj mornarici u borbi protiv podmornica.

Posebna pažnja posvećena je većim mogućnostima prevoženja i brzini transportnih aviona. U tu svrhu uskoro će ući u upotrebu novi tipovi aviona, kao *Comet IV*, *Argosy* i *Belfast*. Nešto kasnije ući će i avion *VC-10*, koji je predviđen za transport trupa na velika odstojanja. Isto tako izvršene su narudžbine za nekoliko tipova helikoptera.

Britanski doprinos zapadnim strategijskim nuklearnim snagama predstavljaje i dalje bombarderi *Vulcan* i *Victor*.

U »Beloj knjizi« se dalje iznosi da će laki bombarderi biti prilagođeni uslovima nuklearnog i konvencionalnog rata. Uvođenjem u naoružanje rakete vazduh-vazduh *TSR-2*, njihova uloga će se povećati.

Naučnoistraživačka delatnost na polju vazduhoplovstva posebno će se intenzivirati, naročito u pogledu aviona koji vertikalno poleću i sleću, čija će namena biti višestruka.

Ukidanje vojne obaveze. — 1957. godine doneta je odluka o ukidanju vojne obaveze u Velikoj Britaniji. Po-

slednji vojni obveznik napustiće britanske oružane snage do 1. aprila 1963. godine. Ova odluka predstavlja, u stvari, vraćanje na stanje kakvo je bilo pre početka 1939. godine, tj. vraćanje na profesionalnu armiju.

Radi izvođenja operacija u raznim područjima sveta, Velikoj Britaniji su potrebnije stalno spremne, vrlo pokretljive i dobro obučene jedinice, makar one bile i manje, nego brojno jaka a slabo pokretna armija. Ovo se može postići samo pomoću ljudstva koje se obavezalo na dužu službu, tokom koje će moći da stekne visok stepen obučenosti i iskustva. Te će snage biti jače tehnički opremljene. Ovim snagama će biti potrebne, u slučaju nužde, i odgovarajuće rezervne snage koje će se pozvati pod oružje kad god vlada bude smatrala za potrebno. Radi toga formirana je takozvana »hitna rezerva« u okviru Teritorijalne armije. U toku je šire razmatranje organizacije budućih rezervnih snaga.

Nadležnost ministra odbrane. — U nadležnost ministra odbrane spadaju sledeća najvažnija pitanja:

— sprovođenje vojne politike;

— izvođenje operacija; i

— raspodela sredstava između vidova oružanih snaga.

U uskoj vezi sa načelnicima generalštabova, raznim ustanovama i komitetima, ministar odbrane imaće stalno uvid u vojnotehničko istraživanje i proizvodnju naoružanja. Ministri pojedinih vidova oružanih snaga rukovodiće administracijom i svim ostalim tekućim poslovima koji se odnose na njihov vid.

Ministar odbrane odlučivaće po pitanjima operative upotrebe jedinica u prekomorskim zemljama, stim što će se prethodno po tim pitanjima savetovati sa načelnicima generalštabova.

U Ministarstvu odbrane organizovaće se tzv. »ratna sala«, u kojoj će

raditi manja grupa oficira iz svih vidova oružanih snaga, gde će se ministar odbrane, u svako doba, moći da upozna sa konkretnom situacijom.

Komandovanje. — Izvršavanje zadataka u prekomorskim zemljama, a posebno izvođenje amfibijskih i vazdušno-desantnih operacija, zahteva objedinjavanje vidova oružanih snaga pod jednu komandu. Objedinjavanje komande već je izvršeno nad snagama koje baziraju u Adenu i njegova prednost je dokazana u tom području. Slično objedinjavanje sprovedeće se i kod snaga na Dalekom istoku.

Komanda na Kipru, koja je objedinjavala sve britanske oružane snage na području Sredozemlja, se ukida. Tu ulogu preuzima komandant vazduhoplovnih snaga na Kipru.

Za tim se u »Beloj knjizi« daje uporedni pregled brojnog stanja britanskih oružanih snaga za 1961, 1962. i 1963. godinu.

1. april 1961 1. april 1962 1. april 1963

Ratna mornarica	95.300	94.600	96.200
Kopnena vojska	231.300	200.600	182.700
Ratno vazduhoplovstvo	158.200	148.200	147.400
Ukupno:	484.800	443.400	426.300

Britanska civilna odbrana. — U narednom periodu od pet do deset godina učiniće se veliki naponi radi zaštite čitave nacije u slučaju potrebe. Za budžetsku 1962/63. godinu predviđeno je u tu svrhu 19,370.000 funti. Posebno će se voditi računa o organizaciji blagovremenog obaveštavanja građana o predstojećoj opasnosti i davanju uzbune.

Organizacije zadužene za civilnu zaštitu, kao i dobrovoljna vatrogasna služba, intenzivno se obučavaju i uvežbavaju u izvršavanju svojih zadataka. Snage dobrovoljne vatrogasne službe iznose oko 395.000 ljudi.

F. K.

PJER MESMER

Buduća Francuska vojska

Francuski časopis *Revue des deux mondes*, od 15. februara ove godine, doneo je članak Pjera Mesmera, ministra oružanih snaga u bivšoj Debreovoj i sadašnjoj vladi Žorža Pompidua, u kome on definiše francusku vojnu politiku, iznosi zadatke buduće francuske vojske i daje približnu sliku pojedinih faza razvoja njena sva tri vida oružanih snaga u 1965. i 1970. godini. Taj članak preneli su u celosti ili nešto skraćenoj verziji i francuski vojni časopisi.¹⁾

S obzirom da dolazi od tako autoritativne ličnosti, možemo sa dosta sigurnosti da prihvatimo da članak odražava u isti mah i gledanja visokog vojnog rukovodstva francuske vojske, koja su interesantna i za naše čitaoce.

Na početku svog izlaganja Mesmer ukazuje na važnost planiranja uopšte i ističe da su planovi danas normalna praksa i da oni izražavaju staru želju ljudi za savlađivanjem materije. Njih iziskuju sve veći zahtevi tehnike koje ne mogu da izbegnu ni oružane snage, kako u Francuskoj tako i u drugim zemljama. On navodi da je potrebno bar 5 godina za proučavanje, izradu nacrtu, konstrukciju i ispitivanje jednog nosača aviona, odnosno novog tenka ili bombardera, i to relativno »klasičnog« tipa. Izrada oružja i opreme savršenije tehnike zahteva još duže ro-

¹⁾ L'armée de demain, par Pierre Messmer, ministre des Armées, *L'officier de réserve*, Francuska, mart 1962. Ovde je Mesmerov članak prenet u celini i na osnovu njega je i izraden ovaj prikaz. Međutim, u nešto skraćenom obliku doneo ga je i časopis *Revue de défense nationale* od aprila 1962.

kove. Tako izgradnja jedne fabrike za izdvajanje izotopa iz uranijuma, potrebne za dobijanje nuklearnog goriva za podmornice i površinske brodove na atomski pogon, ili izradu termonuklearnih bombi, traje od 6—8 godina; osposobljavanje jedne interkontinentalne balističke rakete za upotrebu (dometa većeg od 10.000 km) zahteva slične rokove.

Sve ovo, po Mesmerovom mišljenju, potvrđuje činjenicu da je potrebno već sada planirati — pripremati francuske oružane snage za 1970. godinu, a na prvom mestu odrediti njihove zadatke. Zatim on iznosi da te snage treba osposobiti da se suprotstave, same ili u zajednici sa svojim saveznicima, svakoj pretnji. Ta pretnja, po Mesmerovom mišljenju, može biti upućena Zapadu u celini, ali napad može biti ograničen na jednu ili više zemalja; po obliku, ta se pretnja može završiti bilo otvorenim sukobom — opštim (i verovatno atomskim) ili ograničenim (lokalizovanim), bilo subverzivnim akcijama ili kombinacijom oba načina.

Da bi francuske oružane snage bile spremne da odgovore na ove pretnje, Francuska treba, smatra Mesmer, da ojača savez sa susjednim evropskim zemljama i Amerikom. Međutim, savezništvo, ma kako bilo solidno, nikada ne oslobađa jednu zemlju od njenih nacionalnih napora, ono može samo da, u okviru ovog savezništva, jače istakne njeno pravilno nacionalno gledanje. Stoga Francuska treba da izgradi i organizuje svoje oružane snage tako da to ne smanji nimalo njihovu vrednost unutar savezništva. U tom cilju one, po Mesmerovom mišljenju, treba da buduodeljene na tri dela:

— snagu za odvratanje, opremljenu strategijskim nuklearnim oružjem, koje bi u prvo vreme moglo da bude upotrebljeno pomoću aviona sa pilotom, kojima bi se pre 1970. godine priključile balističke rakete sa termo-nukle-

arnim glavama, od kojih bi jedan deo bio upotrebljen sa pokretnih platformi (podmornica ili aviona);

— glavne operativne snage (snage za intervenciju), koje bi, zajedno sa francuskim saveznicima iz NATO-a, imale za zadatak zaštitu granica; izvrsni kopneni, pomorski i vazduhoplovni delovi ovih snaga morali bi da budu spremni za dejstvo, u svakom trenutku, i izvan evropskog bojišta;

— snage za unutrašnju odbranu, čiji bi prvi ešelon stalno bio u stanju bojne gotovosti, a koje bi bile osposobljene da vrlo brzo, putem lokalne mobilizacije, stave pod oružje jedinice, organizacijski povezane i podešene za odbranu francuske teritorije u dubini, kao i za borbu protiv pete kolone; unutrašnja odbrana teritorije obuhvatala bi prirodno i pav odbranu.

Međutim, strukturu francuskih oružanih snaga ograničavaju budžetske mogućnosti. Pa ipak, Mesmer smatra da bi krediti za vojsku mogli da se bez teškoća povećaju od 17.277 miliona NF²⁾ u 1962. godini na 19.500 miliona NF u 1965. godini, odnosno na 22.800 miliona NF u 1969. Potrebu za povećanjem vojnih kredita nameću sadašnje cene naoružanja i opreme. Ovde Mesmer iznosi nekoliko primera sadašnjih cena pojedinih vrsta naoružanja:

mitraljez	1.632 NF
džip <i>Hotchkiss</i>	18.200 NF
srednji tenk (30—40 tona)	1.800.000 NF
helikopter	5.000.000 NF
avion presretač	7.000.000 NF
avion transportni	20.000.000 NF
avion bombarder	25.000.000 NF
eskorter	90.000.000 NF
nosač aviona tipa <i>Clemenceau</i> ili <i>Fosh</i> (bez aviona)	400.000.000 NF
balistička raketa srednjeg dometa (1.200—2.000 km)	5.500.000 NF

²⁾ Vrednost 1 NF na dan 3. maja 1962. godine iznosila je 151,91 dinar — prim. V. H.

atomska podmornica (bez balističkih raketa) . . . . 390,000.000 NF itd.

Zatim Mesmer prelazi na razvoj (po fazama) sva tri vida francuskih oružanih snaga. On iznosi da francuska kopnena vojska broji danas više od 700.000 ljudi, ne računajući žandarmeriju. Radi upoređenja, i sa ogradom da je situacija Francuske sasvim različita od one kod njenih suseda, Mesmer navodi da je na kraju 1961. godine britanska kopnena vojska imala 216.000 ljudi, računajući tu i njene efektive stacionirane u prekomorskim posedima, a zapadnonemačka kopnena vojska 240.000 ljudi. Rat u Alžiru angažovao je tamo više od polovine francuskih kopnenih efektiva koji su se, kroz razne akcije, dobro obučili, mada su sada usled dugotrajnog rata znatno oslabljeni. U stvari, vođenjem neprekidnih ratova više od 20 godina, francuska kopnena vojska je danas dovedena do te da glavnu njenu karakteristiku predstavlja iscrpenost njenih kadrova i materijalnih sredstava.

Jedinice francuske kopnene vojske mogu, po Mesmerovom mišljenju, biti pozvane da ubuduće izvršavaju veoma različite zadatke: da budu angažovane na evropskom bojištu, ili upotrebljene za odbranu francuske teritorije od upada neprijatelja ili akcija pete kolone, odnosno za prekomorske intervencije pod sasvim različitim pretpostavkama; neki od ovih zadataka mogu, i čak bi to bilo potrebno smatra Mesmer, da se izvode pod pretnjom ili uz podršku nuklearnog oružja. Stoga jedinice kopnene vojske ne mogu da budu jedinstvenog tipa već polivalentne, koje su opet manje efikasne. Potrebno je organizovati tri tipa kopnenih snaga: jedne mehanizovane, opremljene taktičkim atomskim oružjem i više prilagođene evropskom bojištu i verovatnom protivniku; druge — za unutrašnju odbranu — jednostavne, lake i u većem

broju da bi bile u mogućnosti da dejstvuju bez odlaganja na bilo kojoj tački državne teritorije; najzad, treće — koje bi predstavljale snagu za spoljnu intervenciju — uvek na raspolaganju, strategijski pokretljive (bilo vazdušnim ili morskim putem) i izvežbane za borbu na raznovrsnom zemljištu evropskog bojišta.

U 1965. godini francuska kopnena vojska, po Mesmerovim rečima, tek će otpočeti svoj preobražaj; njihovi efektivni u Alžiru i preko mora biće oslobođeni svojih obaveza i stajaće na raspolaganju svojim metropolima; velike jedinice stacionirane u Nemačkoj biće modernizovane, zahvaljujući novoj francuskoj opremi koja je u toku izrade, odnosno isporuke.

U 1970. godini smanjiće se efektivni kopnene vojske (450.000 u mirno doba, a 1,000.000 posle mobilizacije), ali će zato oni biti opremljeni savremenijim materijalom, bolje obučeni i čvršće organizacionijski povezani.

Glavne operativne snage sastojaće se od 5—6 mehanizovanih divizija i 1—2 vazdušnodesantne divizije (specijalizovane za prekomorsku intervenciju). Ove velike jedinice biće, kako se to već predviđa, opremljene sa 1.500 tenkova, 3.500 oklopnih kola za transport, 400 samohodnih topova, 900 helikoptera, a raspolagaće atomskim oružjem, kilotonske ili ispod kilotonske moći, dometa od 40—150 km.

Snage za unutrašnju odbranu teritorije biće sastavljene od stotinu i više pukova (prosečno puk na departman) opremljenih lakim oružjem i lakim oklopnim kolima; njih bi podržavalo nekih 15 mešovitih brigada. Ove borbene jedinice oslanjale bi se na jednu savršeniju infrastrukturu, s tim što bi njihovim snabdevanje bilo olakšano njihovim vezivanjem za teritorijalne industrijske izvore.

Tako reorganizovana kopnena vojska predstavljala bi, još u doba mira, skoro dve trećine ukupnih efektiva

francuskih oružanih snaga, odnosno oko tri četvrtine u slučaju mobilizacije.

Ma kakav bio budući razvoj strategije i taktike kopnenih snaga, ističe Mesmer, one će — snažne i vešte za manevrovanje, osposobljene da u slučaju mobilizacije povećaju broj svojih jedinica — ostati i dalje neophodne Francuskoj.

Francusku ratnu mornaricu u 1962. godini (brojno stanje 78.000 oficira i mornara), po Mesmerovom mišljenju, karakterišu znatna snaga za intervenciju i ograničena sredstva za zaštitu pomorskih komunikacija; on predviđa da će u 1965. godini ovoj pomorskoj snazi za intervenciju služiti kao okosnica dva savremena nosača aviona: *Clemenceau* i *Foch*, kao i da će ona koristiti najnovija vazduhoplovna sredstva za napad i protivpodmorničku borbu; amfibijska sredstva za transport i iskrčavanje jedinica biće obnovljeno i započeto formiranje jedne pokretne logističke grupe.

U početku 1970. godine otpočeće, po rečima Mesmera, temeljita promena »fizionomije« mornarice; njeno će se brojno stanje povećati za 5.000—6.000 ljudi, dok će prva nuklearna podmornica ući u službu a druga biti na probi. Prvi put, posle dužeg vremena, francuska ratna mornarica dobiće glavni ulogu u odbrani zemlje, tj. moći će da učestvuje — u znatnoj meri — u okviru snaga za odvracanje. Međutim, ulazak u službu atomskih podmornica-nosača raketa nametnuće tako veliko finansijsko opterećenje francuskom budžetu da će to neizbežno primorati mornaricu na štednju po drugim stavkama njenog pomorskog programa.

U početku 1970. godine pomenuta dva nosača aviona biće još u službi, a eskortiraće ih 4 fregate — nosači raketa; eskorteri različitog tipa, prepravljani i usavršeni, predstavljaju rezultat razvoja tehnike u oblasti protivpodmorničke i pav odbrane. Što se tiče

mornaričke avijacije, ona će po Mesmerovom mišljenju biti u stanju da odgovori svojim zadacima.

Ratno vazduhoplovstvo u 1965. godini imaće za zadatak najpre stvaranje vazduhoplovnih snaga za odvracanje koje bi sačinjavali bombarderi tipa *Mirage IV*, naoružani A bombama. Ono će imati da pripremi nove nosioce nuklearnog eksploziva, bilo sa pilotom ili balističke, ili u vidu kombinacije oba ova načina. Vazduhoplovne snage za intervenciju modernizovaće se uvođenjem 200 aviona tipa *Mirage III*, dok će se snage za podršku smanjiti rashodovanjem izvesnog dela starog vazduhoplovnog materijala, mada će one, po podacima Mesmera, još uvek raspolažati sa skoro 400 aviona i više od 200 helikoptera. Transportna avijacija zadržaće svoj sadašnji kapacitet transporta, od oko 400 tona, sa avionima tipa *Nord-2501*. Aktivna sredstva teritorijalne pav odbrane biće smanjena i ograničena na nekoliko eskadrila, naoružanih avionima koji će se postepeno rashodovati. Ovim sredstvima će se dodati nekoliko jedinica raketa zemljavazduh (američke proizvodnje).

U 1970. godini vazduhoplovne snage za odvracanje ući će u drugu fazu svog razvoja pošto će atomske bombe, koje su nosili avioni sa pilotom, bar delimično biti zamenjene termonuklearnim bombama koje nose balistički nosioci nuklearnog eksploziva. Vazduhoplovstvo će i dalje predstavljati glavni faktor snaga za odvracanje. Vazduhoplovne snage za intervenciju, čiji će se broj aviona smanjiti, biće opremljene (bar polovina njihovog sastava) avionima koji vertikalno poleću i čija upotreba nije vezana, kao danas, za tako osetljivu infrastrukturu. Vazduhoplovne snage za podršku, kvantitativno smanjene, biće modernizovane i ojačane sa oko 50 lakih aviona koji poleću sa kratkih poletno-sletnih staza, kao i sa 150 teških helikoptera tipa

Frelon. Transportna avijacija, čiji će se kapacitet malo izmeniti, ojačaće se transportnim avionima tipa *Transall*, taktičko-strategijske namene, koji će postepeno zameniti avione *Nord-2501*. Što se tiče teritorijalne protivavionske odbrane, ona će se osetno poboljšati usavršavanjem radarske infrastrukture i razvojem veza; Mesmer kod nje ne predviđa novi avion sa pilotom već samo njeno opremanje raketama velikog dometa zemlja-vazduh.

Dugoročni plan razvoja francuskog ratnog vazduhoplovstva, sa stalnim brojnim stanjem od oko 140 000 ljudi, orijentisan je po Mesmerovom mišljenju na postepeno smanjivanje broja aviona u korist aviona sa boljim performansama (kvalitetima), a naročito u korist raketa.

Ukratko, dva prva petogodišnja plana karakteriše, za svaki vid, pojava francuskih nuklearnih eksploziva, prema tome, i vojna i politička hipoteka nad njima koja je do sada ležala isključivo na nuklearnim eksplozivima američkog porekla. Planovi će istovremeno omogućiti izradu moćnijeg, ali i složenijeg oružja, kao i opreme, raznih vrsta balističkih raketa s obzirom da su one najtipičniji rezultati ove usavršene tehnike na koju se sav novi vojni materijal, kopnene vojske, mornarice ili vazduhoplovstva, sada oslanja. Ta složenija oprema biće isto tako i skuplja za izradu, a teža za održavanje i upotrebu. Stoga Mesmer predviđa sažimanje veličine vidova, moćnije, ali manjeg broja, tenkove, avione i brodeve; manje efektivna nespecializovanog ljudstva a više starešinskog kadra i specijalista (stručnjaka).

Kakve će biti praktične posledice dugoročnog plana u pogledu ljudstva u vojsci? Kao što je već rečeno, brojno stanje kopnene vojske smanjiće se od 700 000 na 450 000 ljudi. Ovo će se smanjivanje postići skraćivanjem trajanja

vojnog roka; sadašnji rok od 28 meseci biće postepeno sveden na zakonsko trajanje od 18 meseci, što je prihvatljivo za obuku, naročito pozvanih obveznika-specijalista. Prema tome, ističe Mesmer, smanjiće se brojno stanje obveznika. Obratno, broj ljudi u aktivnom kadru ostaće uglavnom nepromenjen, jer skraćivanje vojnog roka na 18 meseci imaće za posledicu smanjivanje ukupnih efektiva koje će se morati unekoliko nadoknaditi kroz stalni kadar.

U svim rodovima, podrazumevajući tu i tehničke — artiljeriju, inženjeriju i veze — licna vrednost vojnika i njegovih starešina, njihova inicijativa, hrabrost, njihovo vezbanje i privikavanje na surove forme neposredne borbe su, po mišljenju Mesmera, više nego ikad neophodne. Negovanje ovih vrlina ostaje osnova obuke i mora se sprovođiti u toku cele službe. Međutim, brz razvoj tehnike u svim oblastima zahtevaće u sve većoj meri kadrove koji će ovim osobinama morati da pridruže znatno teorijsko i praktično poznavanje novog materijala — oružja. Zatim Mesmer iznosi da se u jedinicama unutar glavnih operativnih snaga predviđa da razmera tehničkih rodova dostigne 39% ukupnih efektiva; ta razmera u francuskoj vojsci danas iznosi 33%, dok na kraju drugog svetskog rata u francuskim divizionima ona nije prelazila 29%.

Dugoročni (desetogodišnji) plan razvoja vidova francuskih oružanih snaga ima za cilj, ističe Mesmer na kraju svog izlaganja, usavršavanje oružja i opreme kako bi bili što efikasniji u slučaju eventualnog rata. Realizacija tog plana zahtevaće bez sumnje ogromne napore kako ekonomske i finansijske, tako i intelektualne i fizičke čitave zemlje, a posebno pripadnika francuskih oružanih snaga.

V. H.

Odbrana od dejtava snaga malog rata

U ovom članku¹⁾ autor izlaže svoja gledišta o temi za koju je imao mogućnosti da koristi široka, iako često veoma gorka, iskustva nemačke vojske iz drugog svetskog rata. U prvom delu on govori o nizu neregularnih akcija koje, pored frontalnih dejstava, treba očekivati u jednom budućem ratu, odnosno i pre otpočinjanja neprijateljstava, od strane eventualnog agresora (neprijatelja Z. Nemačke — prim. S. P.).

S obzirom da se radi o već opštepoznatim i bezbroj puta primenjivanim akcijama, o kojima je dosta pisano i u našoj vojnoj literaturi, to mislimo da ovaj deo nije naročito interesantan za prikazivanje.

Zatim slede autorova kraća razmatranja o tome kakva se sve dejstva snaga malog rata (pokreta otpora, oslobodilačkih snaga) najčešće mogu očekivati i na kom planu. Potom prelazi na objašnjavanje taktičkih postupaka Nemaca u borbi sa ovim snagama malog rata — koje on uzgred naziva »diverzantskim«.

Po njegovom mišljenju, mere koje treba primenjivati protiv snaga malog rata čine sastavni deo opštih vojnih priprema za odbranu zemlje. Glavnu ulogu u njihovom sprovođenju imaće jedinice *teritorijalne odbrane*.

Za borbu protiv ovih snaga važe opšta borbena načela, s tim što treba imati na umu osobenosti ovog rata. Zbog svoje male jačine, diverzantske grupe se teže otkrivaju, te pažljivo osmatranje i izviđanje imaju naročiti značaj. Sa prepadi- ma diverzantskih grupa treba računati uvek i sa svakog pravca. Zato jedinice teritorijalne odbrane moraju biti stalno spremne na njihove prepade iz zasede i sa drugih prikrivenih mesta. Pri nastupanju preko nepreglednog zemljišta treba

se osiguravati i s leđa, a u šumama privlačiti bliže rezerve i teže pešadijsko naoružanje kako bi se mogli brzo upotrebiti. U borbama protiv diverzantskih grupa treba još šire nego obično primenjivati naređivanje u vidu određivanja samo zadatka, tj. cilja dejstva. Čak i komandirima odeljenja treba omogućiti da u okviru postavljenog zadatka samostalno donose odluke i ostvaruju ih. Lukavosti diverzantskih grupa treba suprotstaviti sopstvenu dovrtljivost. Međutim, preduzete mere protiv njih ne smeju se odvijati po utvrđenim šemama.

Naoružanje i oprema teritorijalnih jedinica podešavaju se prema geografskim i drugim uslovima zemlje. U jako komunikativnim zonama potrebna je motorizacija, a za službu osiguranja po lošijim putevima i mopedi i bicikli. Na brdskom zemljištu i zimi potrebna je specijalna oprema. Motorna vozila koja se uzimaju od civilnog sektora treba da su otvorena i opremljena reflektorima i postoljima za mitraljeze. Korisno može da posluži i inžinjerijski materijal, naročito za izradu prepreka i otkrivanje mina. Jedinice teritorijalne odbrane moraću često da rešavaju i neočekivane tehničke probleme, i to improvizovanim sredstvima koja će uzimati od stanovništva. Psi se mogu korisno upotrebiti u teritorijalnoj odbrani za zaštitu stražara i patrola, za čuvanje objekata i otkrivanje neprijatelja. Helikopteri mogu osetno povećati efikasnost jedinica teritorijalne odbrane, naročito u kontrolisanju zemljišta, okružavanju na nepristupačnom zemljištu, dovlačenju pojačanja i prestizanju pri gonjenju. Upotreba čitavih tenkovskih jedinica protiv slabijih snaga malog rata ne bi bila celishodna.

Teritorijalnu odbranu moraju podržavati sva nadležna i ustanove civilne uprave, a naročito policija. Takođe je potrebna saradnja i svih preduzeća značajnih za odbranu zemlje, a naročito stanovništva. Zbog toga poseban značaj ima održavanje stalnog dodira sa uticajnim ličnostima.

Teritorijalne trupe treba stalno da primenjuju psihološka sredstva protiv diverzanata, kako pre, tako i u toku samog izvođenja akcija. Pozive za predaju oružja treba im stalno ponavljati. Za ovo se upućuju naročito obučena i opremljena (na primer sa zvučnicima) lica u prve borbene redove. Da bi se otkrila slaba mesta u psihološkoj odbrani neprijatelja, potrebno je da se stalno prati raspoloženje kod diverzanata.

¹⁾ Kleinkrieg und Heimatverteidigung — sichern gegen Kleinkriegs-Unternehmen und Kampf gegen Banden, von Herbert Golz, Wehrkunde, novembar 1961.

Što se tiče zaštite objekata od dejstava malog rata, autor smatra da ih treba osigurati u skladu sa njihovim značajem za odbranu zemlje, s tim da to obezbeđenje dostigne najviši stepen prilikom aktiviranja odbrane zemlje. Zaštita ostalih objekata zavisi od situacije. Ako nema dovoljno vojnih snaga, mere osiguranja preduzeće civilna nadležstva i privatnici koji svoja preduzeća osiguravaju i za vreme mira.

Najznačajniji objekti opremaju se još u miru odgovarajućim tehničkim uređajima. Na onim objektima na kojima nema ljudstva, kao što su: drumovi, mostovi, tuneli, nasipi, brane, vodovi visokog napona, kablovi, naftovodi, antene, itd. treba predvideti alarmne uređaje, zaštitu tehničkim sredstvima i stručnjake obučene u otkrivanju sabotaznih uređaja. Objekti na kojima ima ljudstva, kao što su: fabrička postrojenja, telefonske centrale, radio-stanice, zgrade nadležstava, bolnice, postrojenja za snabdevanje, itd. osiguravaju se protiv sabotaza naročitim građevinskim merama i njima se poklanja ista pažnja kao i skloništim za zaštitu od dejstva iz vazduha. Ove mere treba imati u vidu još pri projektovanju takvih objekata.

Da bi se sprečio pristup diverzanata takvim mestima, oko njih se organizuje kontrolisana zaštitna zona. Oko postrojenja na otvorenom zemljištu, koja treba zaštititi u celini, postavljaju se kružno žične prepreke. Ispred i iza njih uklanjaju se mesta pogodna za prikrivanje. Spoljna ivica zaštitne zone treba da je udaljena od stražarskih mesta preko daljine sa koje se mogu baciti ručne bombe. Stražarska mesta postavljaju se zaklonjeno i na uzvišenjima, tako da pružaju dobru preglednost i na pretpolje. Mora se obezbediti stavljanje zaštitne zone i pretpolja pod vatru automata ili mitraljeza. Stražarska mesta moraju biti u međusobnoj vezi i svako od njih povezano sa stražom glasom, sredstvima veze ili alarmnim uređajima. Na teško preglednim mestima mogu se koristiti i pomoćna tehnička sredstva za osmatranje, kao što su televizija, infracrveni uređaji i tome slično, no ne treba se osloniti samo na njih. Ako situacija u vazduhu dozvoljava, noću se koriste i reflektori. Zadatak se može uprostiti ako se pristup u pretpolje zabrani svakom sumnjivom licu i ako se raspolaze psima, naročito u nepreglednom zemljištu i noću. Sporazumevanje između snaga u pretpolju i stražara mora biti regulisano.

Za obezbeđenje nekog objekta unutar preduzeća organizuje se oko njega unutrašnja zaštitna zona. Pristupe kontrolišu stražari i psi, a dolazak se odobrava samo određenim licima. Pouzdana lica, zaposlena u takvom objektu ili njegovoj blizini, mogu se upotrebiti kao pojačanje snaga obezbeđenja.

Zaštitno ljudstvo mora imati tačno propisane dužnosti. Da bi se olakšalo izveštavanje, određuju se u pretpolju i stražarskoj zoni pogodne tačke sa kojih se mogu brzo i sigurno predavati podaci osmatranja. Straža se smešta u objektu ili njegovoj blizini. Sva lica koja nisu na neposrednoj stražarskoj dužnosti, kao i smenjeni stražari, moraju uvek biti spremni, odnosno upoznati sa svim varijantama svoje moguće upotrebe. Motorna vozila ili bicikli za prebacivanje ovih snaga treba da se nalaze u neposrednoj blizini. Treba predvideti i odgovarajuća tehnička sredstva za uzbunu. Svi delovi snaga osiguranja moraju u svakoj prilici biti obezbeđeni od prepada. Ako u blizini ima više zaštićenih objekata, onda se njihova zaštita objedinjuje pod jednu komandu koja usklađuje dejstvo snaga, organizuje jedinstven sistem uzbune i uređuje opšte pretpolje i zaštitnu zonu. Ako se neki objekt štiti i snagama protivvazdušne odbrane, onda se njihovo dejstvo mora uskladiti sa dejstvom ostalih snaga za zaštitu objekta.

Autor je mišljenja da pri *obezbeđivanju saobraćaja* treba naročito osigurati mostove i druge veštačke objekte, a i samo odvijanje saobraćaja — osiguravanjem puteva ili praćenjem kolona ili pojedinih vozila. Mora se sprečiti pristup diverzantima do pogodnih mesta na kojima mogu onesposobiti za pokret tenkove i teška vozila i tako zakrčiti saobraćaj. To se postiže kontrolisanjem zemljišta. Na naročito izloženim mestima uređuju se zaštitne zone i iz njih iseljava civilno stanovništvo. Pratljne se određuju na nedovoljno osiguranim ili naročito ugroženim putevima, i to samo kod snabdevačkih kolona i pojedinačnih vozila. Boračke jedinice se osiguravaju same.

Pratljna se sastoji iz osiguranja i borbenog dela. Raspored i jačina zavise od stepena ugroženosti i drugih momenata. Taj raspored treba češće menjati radi dezorijentisanja diverzanata. Na opasnim mestima kretanje se izvodi lagano. Vozila u koloni se kreću što tačnije po kolotrugu prethodnih kako bi se umanjila opasnost od mina. Kod nailaska na zasedu vozila ostaju na putu. Pratljna skače sa vozila,

zauzima vatreni položaj i otvara vatru po mestima gde se naslućuju diverzanti. Vozači i njihovi pomoćnici gase motore, pri-težu ručne kočnice, uzimaju oružje i pojačavaju zaštitu. Ako je situacija jasna, komandant zaštite angažuje svoj borbeni deo radi savlađivanja diverzanata. Ako se u tome i ne uspe potpuno, dovoljno je da se diverzanti potisnu i marš što pre produži. O početku i mestu prepada odmah se radiom obaveštavaju nadležne komande teritorijalne odbrane.

Snabdevačke kolone obično koriste osigurane puteve i pratnju. Ako to nije moguće, onda pomoću svog naoružanog ljudstva organizuju same zaštitu. Pri tom se određuje komandant čitave kolone i svakog vozila. Ljudstvo iz zatvorenih vozila prebacuje se na otvorena i sprema za borbu. Izbacuje se čelno i začelno odeljenje. Radio-veze u ovom slučaju znatno olakšava komandovanje. Po dobrim putevima vozi se velikom brzinom. U slučaju opasnosti koristi se najveća brzina. Ako se pri tome neko vozilo ošteti, sklanja se s puta da ostala mogu proći. Ako cela kolona mora da stane, tada ljudstvo čelnog odeljenja, i sa vozila koja su se već probila, napada diverzante iz pozadine i olakšava odbranu glavnini. Pojedinačna vozila se načelno ne upućuju ugroženim pravicima. Za osiguranje saobraćaja na vodenim tokovima i kontrolu jezerskih obala koriste se plovne jedinice. Ako nisu dovoljne policijske snage, improvizuju se rečne flotile od sportskih motornih čamaca i odgovarajućeg ljudstva. Plovne jedinice treba angažovati i za zaštitu mostova.

Autor dalje navodi da snage teritorijalne odbrane moraju potpuno kontrolisati pozadinu sopstvene zemlje, kako se snage neprijatelja za vođenje malog rata ne bi mogle ugnezdit. Efikasno sredstvo za to je služba kontrolisanja zemljišta. Izvode je brze i pokretljive sitne jedinice koje otkrivaju da li se i gde oseća aktivnost diverzanata i svaku sumnjivu pojavu odmah ispituju.

Kontrolna grupa sastoji se načelno od motorizovanog odeljenja, jačine 1 podoficir i 10 vojnika, sa 2 osobna automobila i 3 motocikla, a naoružana je ručnim vaterenim oružjem, automatima i mašinskim puškama, kao i radio-sredstvima. Dejstvuje po načelu: *videti i biti viđen*. Zato ona koristi otvorena kola sa kojih ima dobru preglednost. Kreće se srednjom brzinom, a odstojanja su takva da jedno vozilo može uvek pružiti podršku drugom. Pažljivo se osmatraju sama površina puta (da nema mina ili drugih prepreka), sum-

njava mesta, kao i zgrade pored puta. Prilikom obilaska kontrolna grupa održava vezu sa stražama, osmatračima, civilnim nadležnima i važnijim preduzećima. Ona prikuplja podatke o pojavi diverzanata, osmatra izložena mesta, obilazi zabačene kutove, nesigurne i zaštitne zone i ispituje svaki sumnjiv saobraćaj na putevima. Naročita pažnja je potrebna kod plan-skih ili dobrovoljnih evakuacija stanovništva kada diverzanti mogu iskoristiti pojačan saobraćaj za svoje ciljeve. Tada kontrolne grupe održavaju tesnu vezu sa policijom, mesnim stanovništvom i organima koji rukovode evakuacijom.

Diverzanti napuštaju svoja skrovišta kad idu, kako to autor naziva, »u krađu« radi svog snabdevanja. Tom prilikom ostavljaju tragove koji mogu odvesti do njihovih skrovišta. Svako javljanje o pojavi diverzanata, pa makar bilo i iz nepouzdanog izvora, treba odmah proveriti. Ako kontrolna grupa naiđe na slabiju diverzantsku grupu, ona je savlađuje. O pojavi jače grupe odmah izveštava, a sama se vezuje za nju; ako ova odstupa, goni je i izveštava o pravicima njenog kretanja.

Komande teritorijalne odbrane prikupljaju sve izveštaje od kontrolnih grupa, osmatrača i poverljivih lica, straža, civilnih nadležnima i privatnih preduzeća, kao i borbenih delova koji su pod njihovom komandom. Kontrolom radio-saobraćaja otkrivaju se često mesta diverzanata, njihova jačina, i namere, pa se preduzimaju i odgovarajuće protivmere. Najznačajniji uslov uspešnog obaveštavanja je stvaranje stabilne mreže na zemljištu za dostavljanje izveštaja o diverzantima. Na ovu se mrežu vezuju svi izvori za prikupljanje podataka o diverzantima. Sistem poverljivih dostavljača treba stvoriti još za vreme mira.

Ako se, i pored svih ovih mera, diverzantske grupe ipak obrazuju, one se moraju savladati borbenim merama. Jedinice teritorijalne odbrane treba da ih neprekidnim napadima uništavaju. Sve akcije treba planirati tako da se diverzantima onemogući izvlačenje. Zato treba angažovati po potrebi i 5 do 10 puta nadmoćnije snage. U protivnom slučaju diverzantske grupe neće biti uništene, već samo oterane na drugo mesto, što ne samo da je nekorisno već može biti i opasno.

Protiv diverzanata se bore lovačke grupe, jačine motorizovanog voda, koje su opremljene naoružanjem, sredstvima veze, opremom i snabdevene hranom tako da mogu ostati više dana bez dotura. Njihov uspeh zavisi umnogome od veštine

starešine koji mora vešto da se orijentiše na zemljištu, da ima smisla za traganje i sposobnost za jasno odlučivanje zasnovano na predviđanju. U akcijama se prvo zatvaraju svi pravci izvlačenja i tek onda se preduzima napad na diverzantsko boravište. On se izvodi jurišnim grupama uz vatrenu podršku. Ako diverzanti ipak uspeju da se izvuku, onda se preduzima gonjenje uz stalnu težnju da se natkriljavanjem uhvate. U toku gonjenja lovačka grupa se ne osvrće na teritorijalne granice, ali obaveštava nadležne komande o pravcu povlačenja diverzanata. Pri nailasku na jaču grupu, lovačka grupa se vezuje za nju i pažljivo je izvida, dok se ne prikupe potrebne snage za njeno okruženje. Ovo treba izvesti potpuno tajno da bi se obezbedilo iznenađenje.

Polazni rejoni i linija za okružavanje biraju se tako da im mogu prići motorizovani delovi. Polazak sa polaznih rejonu reguliše se tako da se na liniju okružavanja izbije jednovremeno. Odmah po izbijanju na nju uspostavlja se međusobna veza. Na preglednom zemljištu mogu se pojedini odseci zatvarati samo oslonim tačkama i kontrolisati vatrom. Po potrebi primenjuju se posebne grupe na spojevima. Okružavajuće snage pažljivo izviđaju ispred svog fronta kako bi blagovremeno otkrile i sprečile svaki pokušaj proboja iz okruženja. Na mestima mogućih pokušaja pripremaju se zaprečne vatre i predviđa upotreba rezervi.

Diverzanti u okruženju se uništavaju na dva načina. Prvi se izvodi sabijanjem obruča na taj način što se snage koje vrše okruženje, za kojima se kreću rezerve, probijaju koncentrično prema sredini obruča. Ovaj se način primenjuje na otvorenom zemljištu i u šumama. Drugi način je tzv. sabijanje u džak, pri čemu snage koje vrše okruženje ostaju sa tri strane u mestu i obrazuju džak, a jake snage na njegovom otvoru sabijaju unutra diverzante — do njihove likvidacije. To se vrši od objekta do objekta da bi se sopstvene snage držale u ruci i osujetilo izvlačenje diverzanata. Ovaj način je pogodan u naseljima. Kod oba načina diverzanti se savlađuju pešadijom, po potrebi podržanom teškim pešadijskim naoružanjem, rezervama i dejstvom iz vazduha. Na mestima pokušaja proboja, snage za okruženje se odmah ojačavaju rezervama, lovačkim grupama i grupama sa dresiranim psima, ali se ni ostali odseci ne zanemaruju kako se ne bi naselo obmani. Gustom mrežom veza obezbeđuje se sadejstvo. Helikopteri se pri tom mogu vrlo uspešno upotrebiti.

Prema zarobljenim diverzantima postupa se po zakonskim odredbama koje važe za njih, tvrdi autor, i dodaje da se moraju izostaviti sve mere samovolje. Diverzante treba odmah predavati vojnoj policiji koja prati jedinice u napadu. Dobijeni podaci prilikom saslušavanja diverzanata dostavljaju se odmah trupi na iskorišćenje.

Pročešljavanje nekog rejonu vrši se na sličan način kao savlađivanje diverzanata. Tu naročito dolaze do izražaja grupe sa dresiranim psima.

Ako snage malog rata, i pored svih ovih mera, dostignu jačinu borbenih jedinica, za njihovo uništavanje se upotrebljavaju jedinice s fronta, sa svim modernim naoružanjem, dok se trupe osiguranja u tom slučaju koriste za okružavanje. Pri tome se organizuje jedinstvena komanda.

Na kraju pisac govori o obuci jedinica teritorijalne odbrane i ističe da su njihovih zadaci veoma teški zbog neuobičajenih postupaka neprijatelja, koji ih stalno ugrožava zasedama, obmanama, prepadima i sabotazama. Zato ova služba osiguranja, kontrolisanja zemljišta i borbe protiv diverzanata zahteva veoma dobru i specifičnu obuku.

Diverzanti se mašom odlično prikrivaju, pa je zato naročito značajna obuka u osmatranju i izviđanju. Važne su i obuke vodiča pasa i otkrivanja mina. Zbog malih i pokretnih ciljeva značajna je obuka u gađanju ručnim streljačkim oružjem, mašinskim puškama i automatima, po danu i noći, kao i obuka u upotrebi pištolja, snajpera i ručnih bombi. Pošto treba računati i sa motorizovanim diverzantima, potrebna je i obuka u gađanju i borbi sa motornih vozila. Ne manje značajna je i obuka u nečujnom i nevidljivom kretanju na zemljištu, u bliskoj borbi sa i bez oružja i u odbijanju iznenadnih prepada. Takođe treba obučavati vojnike i niže starešine u samostalnom odlučivanju, kao i u poznavanju vojnog i krivičnog zakona i njihovih odredbi u vezi sa neregularnim ratom (kojih su se, uzgred budi rečeno, Nemci u ratu vrlo retko ili nikako pridržavali — prim. S. P.).

Posebne nastavne teme su: pravni odnosi u neregularnom ratu, osiguravajuće trupe i civilna vlast, zakon o postupku, zakon o vanrednom stanju i čuvanje tajne u okviru teritorijalne odbrane.

Autor završava svoje izlaganje napomenom da vojnike s fronta koji dolaze u jedinice teritorijalne odbrane treba odmah obučavati u specifičnostima ovog načina ratovanja.

S. P.

BIBLIOGRAFIJA

КЊИГЕ

УСТАНАК НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1941. — издање ВИЗ ЈНА „Војно дело“, библиотеке „Из ратне прошлости наших народа“. Из штампе излази ускоро Прва књига овог зборника на око 900 страница већег формата. Војноиздавачки завод ЈНА „Војно дело“ почео је са припремањем ове едиције још почетком 1960. године. Њен је циљ да пружи читаоцима ону слику о устаничкој години каква је остала у сећањима актера догађаја. Двадесетогодишњица која је прослављена током 1961. године, подстакла је учеснике да се у великом броју одазову позиву на сарадњу који им је упутио Иницијативни одбор. Досад је прикупљено око 10 000 страница текста од близу 700 аутора.

Евоцирање успомена у протеклој јубиларној години пригодно централне, републичких и локалних прослава освежило је сећање на 1941. што је знатно допринело богатству садржаја написа који ће бити објављени у овој едицији. Аутентичност података који су у њима изнесени проверавана је упоређивањем са сачуваним ратним документима и преко других учесника, путем њихових рецензија, те ће публикације представљати богат прилог не само изворној грађи о првој години рата и револуције, већ и њеној историографији. У написима су захваћени сви сектори ослободилачке активности, сви устанички рејони наше земље, сви фактори који су утицали на збивања, као и све разноликости ситуација у којима се борило, почев од првих припрема за устанак, које су отпочеле под руководством Партије одмах по уласку окупатора у нашу земљу, до великих оружаных окршаја са окупаторским и квислиншким јединицама и стварања одреда и бригада ослободилачке

војске који су пламен устанка разбуктали широм земље.

Поред тога, ова књига доноси 65 ратних документарних фотографија из свих крајева наше земље, а илустрована је са 22 ликовна прилога на тему НОБ од наших познатих уметника и са 44 уметничке вињете.

Живост и непосредност казивања, чине ову, садржајно веома богату, публикацију изванредном литературом за све наше људе, посебно за нашу омладину.

АРТИЉЕРИЈА У НОР-у — издање „Војне библиотеке — наши писци“, ВИЗ-а ЈНА „Војно дело“, Београд 1962. године, стр. 372, 9 скица и 22 ратне фотографије. Књига излази ових дана из штампе. У њој је двадесет аутора, учесника, махом руководилаца ратних јединица, на основу сећања и ретких ратних забелешака, досад објављених података и архивске грађе, покушало да прикаже развојни пут наше артиљерије. Од првих дејстава артиљерије код Крупња 1941. године до њене подршке јединица Југословенске армије у завршним борбама за ослобођење земље 1945. године настајало се да се, упоредо са историјским подацима, извуку и искуства.

У књизи има веома поучних примера као: изненадни напад на непријатељеве артиљеријске јединице; напади на ВП непријатељеве артиљерије, складишта артиљеријског материјала, муниције и опреме; марш и пребацивање артиљеријских јединица на брдском, планинском и уопште тешко проходном земљишту; дејство оруђа за непосредно гађање, маневар артиљеријском послугом, снабдевање муницијом; дејства ноћу и по лошим временским условима, дејство са малих даљина, брзина, прецизност, брзо уништење или неутралисање непријатеља, уштеда муниције итд. Начин дејства, изнесени примери и искуства могу се веома корисно употребити у обуци војника и старешина.

РАЗВОЈ ТАКТИКЕ СОВЈЕТСКЕ АРМИЈЕ У ВЕЛИКОМ ОТАЉБИНСКОМ РАТУ 1941—1945. Катедра историје војне академије „М. В. Фрунзе“, 39. књига „Војне библиотеке — инострани писци“, ВИЗ-а ЈНА „Војно дело“, Београд, 1962, страна 593, цена 1.300 динара.

Објављивањем овог рада групе совјетских аутора читаоци добијају материјал из којег ће моћи да се потпуније упознају са развојем тактике Совјетске армије у другом светском рату.

Кроз четири основна периода рата аутори обрађују битна питања развоја тактике напада и одбране, изнесени

многo карактеристичних детаља који нам досад нису били познати. Из њиховог излагања се види како се совјетска тактика развијала, проналазећи све нове и нове тактичке поступке да би се доскочило непријатељу који такође није мировао, већ је и сам усавршавао начине својих дејстава. Карактеристично је да су у овом надметању Немци постепено губили своја почетна преимућства.

У тексту и прегледима има доста података и докумената који могу послужити као материјал за дубље упознавање тактике и сагледавање њеног развоја у савременим условима.

Аутори истичу и напоре свих фактора СССР који су допринели постизању победе, али истовремено указују и на учињене пропусте и слабости.

ЧАСОПИСИ

ВОЈНИ ГЛАСНИК

Бр. 2/1962.

Пуковник Мирко Дрча: *Провера и оцењивање наставе у јединицама*

Потпуковник Марко Протић и капетан Милорад Андрић: *Како обезбедити несметано кретање теже артиљерије*

Потпуковник Владимир Тимченко: *Запрецавање морске обале*

Мајор Александар Секулић: *Обука војника на касарнском полигону везе*

Потпуковник Вуко Михаиловић: *Неки проблеми осматрања ноћу*

Капетан Мустафа Џанкић: *Војнички универзитет афирмисана институција*

Потпуковник Станко Младеновић: *Нека питања мотивације војника у настави*

Потпуковник Радомир Џинчић: *Чување снаге сточног састава на маршу*

Резервни потпоручник Немања Божић: *Минијатурни ватрени положај*

Капетан Борђе Срдић: *Имитирање експлозије атомске бомбе*

Капетан I класе Новак Басарић: *ПАВ нишанска справа са кружним прстеновима*

Генерал-мајор Бранко Дуде: *Солински партизански одред 1941. године*

Пуковник Илија Јовановић: *Одлазак групе бораца из Београда у партизанске јединице*

Генерал-мајор Љубивоје Пајовић: *Приказ књиге генерал-потпуковника Рајка Танасковића „Питања партизанског ратовања“*

У часопису су дати прикази разних чланака, тактичко-техничке и друге новости из иностраних армија.

ВОЈНИ ГЛАСНИК

Бр. 3/1962.

Генерал-потпуковник Милан Павловић: *Борбена дејства оклопних јединица зими*

Пуковник Илија Рашета: *Планирање и извођење покретног логоровања*

Пуковник Раденко Поповић: *Неки проблеми маскирања артиљерије*

Потпуковник Никола Стојановић: *Нека питања из опште обуке војника*

Потпуковник Милан Зечевић: *Неки аспекти материјалног пословања пука*

Потпуковник Лука Анђелић: *О вођењу радне карте*

Капетан I класе Петар Наварин: *Одрешивање висина тачака помоћу анероида при гађању у планини*

Мајор Милутин Малевић: *Значај психичке припреме војника за време гађања*

Капетан Драган Сузић: *Недељни технички преглед у батерији*

Потпуковник Анте Роси: *Нека питања снабдевања у НОР-у*

Потпуковник Војмир Кљаковић: *Дејства једне батерије у Книњској операцији*

У часопису су дати прикази разних чланака, тактичко-техничке и друге новости из иностраних армија.

ВОЈНИ ГЛАСНИК

Бр. 4/1962.

Генерал-мајор Милојица Пантелић: *О облицима напада*

Пуковник Милан Инђић: *Обука старшина у трупи*

Пуковник Зорко Чанади: *Нека питања противваздушне одбране комуникација и трупа на маршу*

Потпуковник Стеван Прица: *Тенденције развоја тенковског наоружања*

Пуковник Боровоје Лах: *Артиљеријска борбена документација*

Капетан Драган Сузић: *Обезбеђење тајности командовања у батерији и дивизиону*

Пуковник Владимир Слобођанинов: *Остваривање бочне запречне ватре минобацима 82 мм*

Капетан I класе Слободан Славковић: *Изналажење неправке бусоле по скраћеном поступку*

Мајор Славко Станић: *Једно мишљење о употреби дија-филма и епидиоскопа у настави*

Капетан Мујо Кафеџић: *Нека питања оцењивања у нашим школама*

Генерал-мајор Иван Мишковић: *Израда обавештајне службе на територији дилског подручја*

Потпуковник Мирко Кучековић: *Уништење оклопног воза на прузи Вараждин — Копривница*

У часопису су дати прикази разних чланака, тактичко-техничке и друге новости из иностраних армија.

ВОЈНОИСТОРИЈСКИ ГЛАСНИК

Бр. 6/1961.

Генерал-пуковник Јово Вукотић: *1. пролетерска дивизија у форсирању Дрине 1943. године*

Пуковник др Митар Пилетић: *Партизанске болнице на подручју Дурмитора*
Пуковник Сретен Пенезић: *Фабрика оружја и муниције у ослобођеном Ужциу 1941. године*

Душан Милосављевић: *Народноослободилачки одбор града Чачка октобра и новембра 1941. године*

Потпуковник Петар Малобабић: *О судовима и суђењу у народноослободилачким партизанским одредима у 1941. години*

Потпуковник Горчин Раичевић и мајор Владо Стојановић: *Преглед јединица Југословенске армије на дан ослобођења, 15. маја 1945. године*

Потпуковник Горчин Раичевић: *Преглед војно-територијалних органа Југословенске армије крајем народноослободилачког рата*

Потпуковник Иван Антоновски: *Основни подаци о народноослободилачким партизанским одредима у Хрватској у току народноослободилачког рата*

ВАЗДУХОПЛОВНИ ГЛАСНИК

Бр. 2/1962.

Пуковник Стеван Роглић: *Борбене могућности и квалитет активних средстава ПВО*

Пуковник Љубо Вукчевић: *Дејство ловаца — бомбардера ноћу*

Капетан I класе инж. Бранко Благојевић: *Нешто о авионима за вертикално полетање и слетање*

Службеник Момчило Стојковић: *Жироскоп у стабилизацији и управљању ракета*

Капетан I класе инж. Аранђел Веселиновић: *Методика испитивања удеса Потпуковник др Здравко Паниан: Неки проблеми вида код пилота*

Пуковник др Вуко Гоце-Гучетић: *Летракета преко других држава и међународно право*

Часопис доноси и рубрике „Разговори са читаоцима“, „Из страних РВ“, „Вести и новости“, „Наше књиге и часописи“.

МОРНАРИЧКИ ГЛАСНИК

Бр. 2/1962.

Адмирал Мате Јерковић: *Научноистраживачки рад — перспектива даљњег јачања Ратне морнарице*

Капетан фрегате Никола Сафонов: *Могућности повећања ватрене моћи малих бродова*

Капетан фрегате Никола Хајдић: *Организација и вођење састанка*

Поручник фрегате Фрањо Тотх: *Методи навигације за вријеме разминурања*

Потпуковник др Ернест Зорн: *Улога медицине у поморству*

Морнаричко-технички капетан Радован Котарац: *Нагрзање цилиндарских кошулица дизел мотора (ПТИНГ)*

Капетан корвете Георгије Коларов: *Телесно вежбање — предуслов физичке издржљивости наших морнара*

Контраадмирал Јанез Томшич: *Први десант на оток Лошињ и ослобођење Осора од стране Ратне бригаде*

Капетан фрегате Анђелко Калпић: *Потапање бродова у Климну (оток Крк) априлских дана 1941. године*

Поред тога, Морнарички гласник у овом броју доноси и рубрике „Одзиви читалаца“, „Из војно поморске литературе“, „Из науке и технике“, „Вести и новости“ и „Библиографија“.

ВОЈНОТЕХНИЧКИ ГЛАСНИК

Бр. 4/1962.

Пуковник Драгић Гајовић: *Поводом доношења Правилника о ремонтним заводима*

Мајор Радослав Милинковић: *Узроци растурања погодака по даљини*

Инж. Душан Стојишић: *Основни параметри ударних таласа експлозија*

Поручник инж. Топлица Вожиновић и инж. Милутин Малешев: *Радио-сметње и њихово отклањање*

Мајор Стојан Анастасијевић: *О критеријуму за оцену електронских командних рачунара за ПА артиљерију*

Потпуковник Милан Ковачић: *Цепни тренажер за извођење ватрене обуке у оклопним јединицама*

Пуковник инж. Божидар Ковачић: *Савремена самоходна противоклопна оруђа*

Мајор инж. Момчило Момчиловић: *Врсте моторних бензина и њихове хемијске промене у току складиштења*

Мајор Живојин Јанковић: *Израда назива на плановима, картама и техничким цртежима*

Мајор инж. Милорад Живковић: *Цинкове легуре за ливење*

Т. Ч. Савремене марке челика за зупчанике и технологија њихове термичке обраде

Капетан I класе Ристо Батинић: *О недељном прегледу у батерији СО 90 мм М36*

Пуковник Оскар Клањшчек: *Како су инжињеријске јединице 3. армије решавале задатке ИГТС у завршним операцијама (1944—1945)*

Поред тога, Војнотехнички гласник у овом броју доноси научне и техничке новости и занимљивости из иностраних часописа.

ВОЈНОТЕХНИЧКИ ГЛАСНИК

Бр. 5/1962.

Генерал-мајор Душан Пекић: *Наоружање и опрема оклопних јединица*

Пуковник Милутин Стефановић: *Примена фотограметрије при одређивању путање лета диригованих пројектила, ракета и вештачких сателита*

Инж. Душан Стојшић: *Основни параметри ударних таласа експлозија*

Мајор Јуре Јаковац: *Заштита улазних кола радио-пријемника од сигнала сопственог радио-предајника*

Капетан I класе Живадин Прокић: *Утицај радне способности радара на његов домет*

Поручник Драгутин Кревель: *Фреквентни модулатор са реактивном цеву*

Бошко Павловић и инж. Десанка Новићи: *Деконтаминација ултразвуком*

Пуковник Станислав Подбој: *Сува мазива*

Потпуковник Лука Дурутовић: *Снабдевање јединица резервним деловима за трупно одржавање и ремонт техничких средстава*

Инж. Иван Шимић: *Нишанске справе које аутоматски отклањају утицај деривације*

Потпуковник Љубан Басарић: *Шта све може да изазове пожар у приручним магацинима, складиштима и гаражама*
Др инж. Фран Подбрежник: *Складиштење цемента*

Поред тога, Војнотехнички гласник у овом броју доноси и научне и техничке новости и занимљивости из иностраних часописа, као и библиографију.

ВОЈНОЕКОНОМСКИ ПРЕГЛЕД

бр. 6/1961.

Маријан Брецељ, државни секретар за робни промет: *Кратак осврт на привредну политику Словеније у НОБ од 1941.—1943. године*

Судија Савезног врховног суда Милош Радовић: *Сећање на Ивана Милутиновића и Мошу Пијаде — руководиоце економског сектора Врховног штаба*

Генерал-потпуковник др Ђоко Ивановић: *Развој органа народне власти и снабдевања партизанских јединица на територији среза даниловградског током 1941. године*

Потпуковник Бранко Старовић: *Сећање на снабдевање болнице I. пролетерске дивизије (од формирања и за време IV и V непријатељске офанзиве)*

Мирко Франкич: *Организација и рад интендантске службе на територији Словеније током 1941. и 1942. године*

Пуковник Иван Црквењаков: *Улога V базе оделења Врховног штаба НОВ и ПОЈ у снабдевању јединица при завршним операцијама 1944-45. године за ослобођење земље*

Пуковник Буро Вајић: *Непријатељ глад*

ВОЈНОЕКОНОМСКИ ПРЕГЛЕД

бр. 1/1962.

Генерал-мајор Тоне Маринчек: *Предрачун расхода Државног секретаријата за послове народне одбране за 1962. годину*

Пуковник Франта Комел: *Евиденција и статистика као елементи руковођења*

Пуковник Рудолф Муси: *Могућности измене досадашњег система материјалног и финансијског пословања неких установа ЈНА*

Пуковник Милош Цревар: *Школовање интендантских официра*

Пуковник Драгољуб Моравчић: *О полагању испита у интендантској служби*

Генерал-потпуковник Руди Цеговар: *Организација снабдијевања у источној Босни у току НОР-а*

Потпуковници Никола Радоњић и Радован Цигановић: *О набавци интендантских техничких средстава*

Потпуковници Драгомир Обрадовић и Миле Инђић: *Мањак, вишак, привремене ситуације и документарни акредитиви и начин њиховог књижења*

Поред тога, Војноекономски преглед доноси економске, научне и техничке новости и занимљивости, као и библиографију.

ВОЈНОЕКОНОМСКИ ПРЕГЛЕД

Бр. 2/1962.

Генерал-пуковник Павле Јакшић: *Улога друштвене контроле у систему наше друштвено-економске политике*

Потпуковник Лудвик Рабић: *Организација материјалног и финансијског књиговодства у условима машинске обраде података*

Потпуковник Милан Зечевић: *О статусу специфичних установа у ЈНА*

Пуковник Игор Врбанчић: *Контрола ремонтних завода и радионица ЈНА који послују по посебном правилнику*

Потпуковник Анте Ромац: *Како да се спрече штете које настају доношењем управних аката*

Пуковник Драгић Гајовић: *Поводом доношења Правилника о ремонтним заводима*

Потпуковник Александар Божовић: *Обавезе жираната и додела потрошачких кредита у ЈНА*

Потпуковник Ратко Анђелковић и мајор Драган Туровић: *Чување и одржавање смучарских ципела*

Мајор Борис Ставрески: *Анализа трошкова изградње војностамбених објеката*

Капетан I класе Бранко Трајковић: *Вођење аманетника у материјално-финансијским органима IV степена и помоћним материјалним органима*

Мајор Василије Пешко: *Нови програми за полагање испита за чинове подофицира и официра интендантске службе*

Потпуковник Ратко Гајић: *I класа Вишег течаја школе за усавршавање интендантских официра завршила школовање*

Поред тога, Војноекономски преглед у овом броју доноси и „Приказе из иностраних војних часописа“, „Економске, научне и техничке новости и занимљивости“, „Мали лексикон“ и „Библиографију“.

